ФИФІ ФЫМЫГЪЭПУД, ФИ ІЕЙ ФЫМЫГЪЭПШКІУ

АДЫГЕ ХАБЗЭ

КЪБР-м И ПАРЛАМЕНТЫМРЭ ПРАВИТЕЛЬСТВЭМРЭ Я ГАЗЕТ
ГАЗЕТА ПАРЛАМЕНТА И ПРАВИТЕЛЬСТВА КБР

1924 ГЪЭМ И МЭКЪУАУЭГЪУЭ МАЗЭМ И 1 ЛЪАНДЗРЭ КЪЫДОКІ

АДЫГСКОЕ СЛОВО

№67 (20.975) ● 2007 гъэм мэлыжьыхьым (апрелым) и 5, махуэку ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокІ ● И уасэр соми 3-щ ●

adyghe@mail.ru
adyghepsale.ru

●Дыгъуасэ

Нэжыщкъэр ялэ црагъэщ

КЪБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен Правительствэм и Унэм дыгъуасэ щриГъэкІуэкІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым Административнэ реформэм щегъэкІуэкІыныкІэ щыІэ республикэ комиссэм и зэІущІэ.

АБы щытепсэльыхьащ 2006 гъэмрэ мы илъэсым и ялэ мазищымрэ КЪБР-м административнэ реформэм и Программэр щыгъэзэщІэным теухуауэ зэфІэгъэкІа хъуахэм.

А Іуэхум зэпкърыхауэ къыГуэвыІащ экономикэ зыужьыныгъэмрэ сатумкІэ министр **Мусуков Алий**. ИужькІэ республикэм и къэралыбын и гъэзэщІапІэхэм Парламентым и Тхьэмадэ **Бечелов Ильяс**, Правительствэм и Унафэщі **Ярин Андрей**, Президентымрэ Правительствэмрэ я лІыкІуэу республикэм и Парламентым щыІэ **КъуэшІорокъуэ Запым**, министрхэр, депутатхэр.

Мы зэІущІэм щыжаІахэм теухуа тхыгъэ ди газетым тетынущ.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик.

●Къэрал къулыкъущІапІэхэм

Зи чэзу Іуэхухэм теухуауэ

Ди газетым зэрытетащ, Къэбэрдей-Балъкъэр Правительствэм иужьрейуэ щекІуэкІа зэІущІэм щыхэльащ республикэм и гъащІэ джэкІэ щыхьэныкъуэ зиІэ Іухуэкъуэ І5-м. ЗэІущІэр ригъэжьауэ Іухуэкъащ Правительствэм и Унафэщі Ярин Андрей.

КЪЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭР Правительствэр мы гъэм и мэлыжьыхь - мэкъуауэгъуэ мазэхэм зэлъежьну Іуэхуэгъуэхэм зэпкърыхауэ тепсэльыхьащ республикэм и Президентым и Администрацэм и Унафэщым и къуэдзэ, Правительствэм и Аппаратыи и Унафэщі **Къаногъуэ СультІан**. Абы зэрыжиІамкІэ, лэжьыгъэхэм я планыр зэхагъэуващ министерствохэмрэ ведомствохэмрэ къыхалъхьа Іуэхугъуэхэм ятещІыхьауэ. Абы къызэщІеубыдэ ІэнатІэ зэмылІуэжьыгъуэхэм хуэунэтІа лэжьыгъэу 69-рэ икІи а бжыгъэм щыщу 41-рмэ-лыжьыхьым зэфІагъэкІым хуеІуэ. Ахэр ехьэлІащ республикэм и финанс-кредит политикэм, курортхэмрэ туризмэмрэ, республикэм и мылькумрэ щы Іуэхухэмрэ, нэгъуэщІхэми.

2007 - 2008 гъэхэм я бжьыхь-щІымахуэ лъэхъэнэм республикэр хуэгъэхьэзырыным теухуауэ зэІущІэм къыщыпсэльащ гъэсыныпхъэ-энергетикэ комплексымрэ ЖКХ-мкІэ министр **Уэнаев Казим** Абы къызэригъэлъэгъуамкІэ, республикэм и гъэсыныпхъэ-энергетикэ хозяйствэр нобэ зэрыт щытыкІэр кьапщытэри, кьыкІэлыкІуэ бжьыхь-щІымахуэ лъэхъэнэм зыхуагъэхьэзырым папщІэ лэжьыпхъэ псори кьахуатащ. Абы кьыхигъэщащ а ІэнатІэм и инженернэ коммуникацэр егъэлеяуэ тІорыс эзрыхьуам эзригъэпІейтейр, бгъэлажьэ хъуну процент 40 фІэкІа кьызэрыхъмынэжар. А Іуэхум и гъэІорышІапІэ нобэ щыщІэдзауэ ахъшэр хуамыутІыпщмэ, щытыкІэр езыгъэфІэкІуэжьын хуей лэжьыгъэ псори и чэзум зэфІэмыкІынкІэ щынагъуэщ. ЗэкІэ абы сом мелуан 70 хуахьыну унафэ кьащтащ, ауэ а бжыгъэм хагъэхъуэжьын хуей хъунущ, Іэмалынышэу районхэм кьащытыкъуэкІ Іуэхухэм ельытауэ.

Ильэс къэс мэлыжьыхь мазэм екІуэкІ щытхьэхур мы гъэми къызэрызэгъэпэщащым теухуауэ зэІущІэм кьыщыпсэльащ дыкъэзыухъурейхь дунейр хъумэнымрэ щІыуэпсыр къэгъэсэбэпныныкІэ министр **Шойгу Владимир**. Абы зэхиІамкІэ, а щІыхьэм щІыхьэхэм къыщалІэжьыну ахъшэмкІэ Хэку зауэшхэм хэтахэм ядэІэпыкъуну икІи дыкъэзыухъурейхь дунейр гъэкъэбзэным хуэунэтІа мазитІ зэхьэзэхэм щытекІуэхэр гъэльэпІэным хуэхахыну я мурадт. Ауэ Правительствэм хэтхэр абыкІэ арэзы хьэкъым икІи щІыхьэхэм къыщалэжь ахъшэ псори Хэку зауэшхэм хэтахэм хуаутІыпщыну унафэ кьащтащ.

Мы гъэм сабийхэм я зыгъэпсэхугъуэр кьызэгъэпэщынымрэ я узынщагъэр егъэфІэкІуэнымрэ пыщІа Іуэхухэр зэрызэфІагъэкІыну щІыкІэм тепсэльыхьащ лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкІэ министр **Гюбеев Альберт**. Абы кьыхэригъэльэгъуамкІэ, мы гъэм а Іуэхум хухахьыщ сом мелуани 163-рэ. Абы щыщу сом мелуани 143-р кьиутІыпщынущ КЪБР-м Медицинэ страховани-мкІэ и фондым, Федеральнэ бюджетым сом мелуан 17,2-р кьыхэкІынущ, республикэм и бюджетми сабий зеиншэхэм я узынщагъэм кІэлъыплъын, зрагъэгъэпсэхун папщІэ Іуэхум хуегъэхьэзыр сом мелуани 3,2-рэ. Сабийхэр здагъэкІуэну зыгъэпсэхупІэхэм я путевкэхэр адэ-анэр щылажьэ Іуэхуэщапіэхэм кьыщащхуну аращи, зи гугъу тщІа сом мелуан бжыгъэхэр зэрыхухахым и фІыгъэкІэ, абыхэм я уасэ ныкъуэм фІэкІа щІатынукъым. Профсоюзхэм я фІыгъэкІэ, ахэр нэхъ хуэныкъуэхэм пщІэншэу яІэрыхьэнущ.

ЗэІущІэм кьыщІэтэ Іуэхугъуэхэм республикэм, абы и дэтхэнэ щІыхьэм дежкІи мыхьэнэшхэ зэриІэр къэльытауэ, Правительствэм хэтхэм унафэ пыухыкІаХэр кьащтащ, зэтепсэльыхьа псоми эпэшэчауэ хэпльа нэужь.

ГЪУЩІО Зариф.

●Хьыбар гуапэ

Диплом къратI

Іэрыщщэ Аскэрбий зи унафэщІ Шэджэм райпор гъэ блэкІам лэжьыгъэм хэзарзынэу ехъулІащ. Урысейм и апхуэдэ Іуэхущ Іапі э нэхъыбфІхэми яхьыхьу щытащ.

КУЭД щІакъым Шэджэм райпом Мэкхуу къыкІыу телеграммэ къызэрыІэрыхьэрэ. АбыкІэ УФ-м и Центрсоюзым и нэхъыщІхьэ Ермаков Валентин хьыбар къарегъащІэ гъэ блэкІам и ер уанэ хуэ ирагъэкІуэкІа лэжьыгъэм кърикІуахэм хэпльэжа нэужь, Шэджэм райпом диплом къызэрыхуагъэфэщамкІэ.

БАСКАЕВ Арнольд.

●Щэнхабзэ

ЛъэбакъуэекІу

Налшык дэт Лъэпкъ библиотекэм щекІуэкІащ филологие щІэныгъэхэм я кандидат, Гуманитар къэхъуныгъэхэмкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр щІэныгъэ институтым адыгэ литературэмкІэ и кьудамэм и щІэныгъэрыпхьажэ нэхъыжь Хьэкіуашэ Мадинэ и «Дорога домой» зыфІища повестыр щІэджыкІакІуэхэм я пашхьэ кьыщрахьэ зэІущІэ.

МЫБЫ ди республикэм и цыхуэ цІэрыІуэхэм, щэнхабзэм, гъуазджэм я лэжьакІуэ пажэхэм я зэІущІэр къыщІэуІуихьэ Лъэпкъ библиотекэм и унафэщІ **Чэлимэт Хьэбас.**

- Нобэ дыкъыщІыІэзэхуэсар ди литературэм зи япэ ІэдакъэщІэкІымкІэ кьыхьихэ Хьэкіуашэ Мадинэщ, - жиІащ абы. - «Дружба народов» урысей журналым кьытехуа повестыр гъуэгу махуэ тхьауэ кьыщІэкІыну дохьэзыху. Щэч хэмылъу , Мадинэ нэхьыбэжкІи дыщоГугъ. Дыхуейщ уи мурадкэр кьэкъуЛэну, иджыри тхыгъэ купщІафІэ куэд абы кьыкІэлъыкІуэну ди гуапэщ.

«Дорога домой» повестыр зэкІэ тхьылъ щхьэхуэу дунейм кьытехьакъым, абы щыщ Іыхьэ «Дружба народов» журналым кьытехуауэ аращ. Кьыхэхуэсахэр щІихьэт зэрытехьымкІэ, мы тхыгъэр зэрытха бгъэр гурыІуэгъуафІэщ, гупсысэ куу зыхэлъ, уэзыгъэпІейтей ІуэхугъуэхэмкІэ гъэнщІа лэжьыгъэщ, и лІыхъужьхэр гъашІэм щІэпсыхьэІа, прототип зиІэ защІэщ.

Повестыр къаэзрыщІыхьам теухуауэ къэпсэльащ Лъэпкъ библиотекэм и лэжьакІуэхэу **Вэрокуэр Майерэ ПащІэ Тамарэрэ**, КъБКъУ-м и егъэджакІуэхэу **Щоджэнщыкіу Нинэрэ Кумыщ Римэрэ** , «Горянка» газетым и редактор нэхъыщхьэ **Къанокъуэ Зариф** , Гъуэздж эхэмкІэ Кавказ Ищхьэрэ къэрал институтым и профессор **Ащхьэут Беслъэн**, КъБР-м и цыхубэ тхакІуэ **Теппеев Алим**, Гуманитар къэхъуныгъэхэмкІэ институтым адыгэ литературэмкІэ и кьудамэм и щІэныгъэрылажьэ нэхъыжь, филологие щІэныгъэхэм я доктор, профессор **БакІуу Хьанджэрий** сымэ, нэгъуэщІхэри Апхуэдэуэри тхыгъэм теухуауэ яІэ епльыкІэхэри зутыку кьрахьащ еджапІэ зэхуэмыдэхэм щІэс ныбжьыщІэхэм.

Повестым щыщ «ТхьэлъэІу» пычыгъуэм адыгэбзэкІэ кьеджащ У Ф-м щІыхь зиІэ и артист **ЖьакІэмыхьу КІуэр**, ардыдэм урысыбзэкІэ кьеджащ КъБКъУ-м и педагогикэ юридеджым и студентхэр. ЗэІущІэм и кІэуэным Хьэкіуашэ Мадинэ абы кьрихьэлІахэм я упщІэхэм жэуап иритащ.

ИСТЕПАН Залинэ.

Зэгурыіуэм лъабжъэ хуэхъур

Къэбэрдей-Балъкъэрым и егъэджакІуэхэм я щІэныгъэм щыхагъахьэу институтым «СтІол хъурей» щапхъэм ит зэІущІэ щекІуэкІащ. Ар теухуат лъэпкъ, дин зэхущытыкІэхэм.

ЗЭІУЩІЭР кьыхэригъэпэщащ тхыдэ щІэныгъэхэм я кандидат Кьардэн Майе. «СтІол хъурейм» и лэжьыгъэм хэтащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и щІэныгъэлІхэр, республикэм и школэхэм тхьдэмкІэ я егъэджакІуэхэр. ЗэІущІэм хэта, философие щІэныгъэхэм я доктор **Тхьэгъэпсо Хьэжысмел**, тхыдэ щІэныгъэхэмкІэ кафедрэм и доцент **Бэксум Хьэсэн**, егъэджакІуэхэм я щІэныгъэм щыхагъахьуэ институтым и унафэщІ **Емуз Нинэ** сымэ тепсэльыхьащ ди республикэм щыпсэу лъэпкъхэм яку дэлъ зэныбжьэгъугъэр гъэбыдэныныкІэ, дин зэхъуэмыдэхэм яку зэныкъуэкъу дэмылъныныкІэ кьэгъэсэбэпыпхъэ Іэмалхэм. Апхуэдэу ахэр тепсэльыхьащ лІэщІыгъуэ кІуам и 90 гъэхэм я щхьэралым кьыщыхъуа зэхъуэкІныныгъэхэм дыныхуаша Іуэхугъуэ щхьэхуэхэм. Кьызэгъэпэщауэхэм егъэджакІуэхэр щыгъуазэ ящІащ тхыдэмкІэ езыгъаджэхэм дяпэкІэ зэжьыгъэр зытраухэн хуей унэтІныныгъэхэм. Зэхьыхьэм хэтахэр егъэджакІэ я Іуэху епльыкІэхэми щІэдзауащ.

/ЪЬОСТЭН Муэз

●"СтІол хъурей"

●Гъэрэ Іуэхуэ

Мы махуэхэм

Мэлыжьыхьым и 5, *махуэку*

◆Ильэс 30 и пэкІэ (1977) Волгэ автозаводым и пщІантІэм кьыдэуащ ятэ «Нива» ВАЗ-2121 автомобильр. Сыт хуэдэ гъэгуэнчи щызекІуэф автомашинэхэм я деж абы дыщэ медаль кьыщыхуагъэфэщащ 1978 гъэм Брно (Чехословакие) щекІуэкІа сату-промышленнэ жарныкъэм. Къэбэрдей-Балъкъэрым и щІыщыІэм журналистхэм зэреупщІам кърикІуа-хэм ящкъ итклІэ, дунейм и автомобиль нэхъыфІхэу щым хагъэхьащ.

◆Ильэс 50 и пэкІэ (1957), 1932 гъэм и бадзэуэгъуэм Пятигорск къыщыІэтха икІи 1937 гъэм Налшык ягъэІэпэхьуэжа Къэбэрдей-Балъкъэр педагогикэ институтыр и лъабжьэу, къызэрагъэпэщащ Лъэпкъэм я зэныбжьэгъугъэм и орден зезыхьэ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетыр, Бэрбэч ХьэтІутІэ и ЦІэр зезыхьэр. Ар Кавказ Ищхьэрэм и вуз нэхъ пажэхэм ящыщщ.

◆ Москва щекІуэкІынущ УФ-м и Уэчылхэм я палатэм и зи чэзу зэІущІэр.

◆1943 гъэм ВКП(б)-м и обкомым и бюром унафэ кьищІащ Бахьсэн ГЭС-р зэфІэгъэувэжыным теухуауэ.

◆Дыгъэр кьыщІэкІащ сыхьэт 7-рэ дакъикъ 41-м, кьухьэжынуи сыхьэт 19-рэ дакъикъ 40-м.

◆Махуэм и кІыхьагъщ сыхьэт 12-рэ дакъикъ 59-рэ.

Мэлыжьыхьым и 6, *мэрем*

◆Ильэс 15 и пэкІэ (1992) Урысей Федерацэмрэ Молдовэ Республикэмрэ дипломат зэхущытыкІэхэр зэхуагъэуващ.

◆ Москва щекІуэкІынущ Урысей банкхэм я зэгуэхьныгъэм и XVIII съездыр.

◆ Илъэси 195-рэ и пэкІэ къалъхуащ урыс революцэ лэжьакІуэ, тхакІуэ, философ Герцен Александр (1812 - 1870).

◆ Илъэси 105-рэ и пэкІэ Лащ урыс тхакІуэ Успенский Глеб (1843 - 1902).

◆ 1941 гъэм къалъхуащ КъШР-м и цыхубэ усакІуэ АбытІэ Хьызыр.

◆ 1958 гъэм къалъхуащ физико-математикэ щІэныгъэхэм я доктор, КъБКъУ-м и профессор ХьэхІуэн Муратэ.

◆ Дыгъэр кьыщІэкІынущ сыхьэт 7-рэ дакъикъэ 39-м, кьухьэжынуи сыхьэт 19-рэ дакъикъ 40-м.

◆ Махуэм и кІыхьагъщ сыхьэт 13.

Пліанэлэр зыгъэхьазырар **ШАЛ Мухьэмэдщ.**

Гъэзэлкъэзэуэмэм щІэлъэкІуэ

Москва областым и губернатор Громов Борис и жэрдэмкІэ Рузэ район администрацэм и лэжьакІуэ гуп иджыблагъэ ди республикэм щыхьэщІащ. Абыхэм я кьаІэн нэхъыщхьэу щытар ФСБ-м и гъунапкъэхьумэкІэм я управленэу Къэбэрдей-Балъкъэрым щыІэм зэгурыІуэныгъэ иращІыпІэщІащ.

РУЗЬ район администрацэм и унафэщІ и кьуэдзэ Доброскоченко Владимир зи пашэ хьэщІэ гупыр ятэ щыкІэ яхуэзащ гъунапкъэхьумэкІэм я Іуэхущ Іапі э Іапшык дэтым и лэжьакІуэхэм икІи ахэр тепсэльыхьащ Москва областыр гъунапкъэ хъумэкІэм кьаззрыдэзэрыкъуфынуэм. Абы хуэдизкІэ гъунапкъэхэр гъэбыдэныем ехьэлІа гъжьыгъэ зэр, дзэхэкупсэ гъэсэныгъэ щІалэгъуалэм ядегъэкІуэкІныыр, нэгъуэщІхэри.

Апхуэдэуэри Москва областым кьикІахэр щыІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и гъунапкъэхьумэкІэм я зэщІапІэхэм. Ахэр заставэу 7 мэхъу. ХьэщІэхэмрэ хъгъэрейхэмрэ яубзыхуащ Рузэ районым и кьалэ, жылагъуэхэм хэт сыт хуэдэ заставэр и нэІэ щІигъэнэнэрэ, абыхэм зэрадзэпыкъуну щыкІэхэри.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и гъунапкъэхьумэ Іуэхущ Іапі эмрэ Москва областым и Рузэ районымрэ зэрызэдэлэжьэныным теухуа зэгурыІуэныгъэ накъыгъэм зэращІыпІэнущ. Абы щхьэкІэ Налшык къэкІуэнущ а куеим и унафэщІ Якунин Олег.

БЭТОКЪУЭ Албэч.

●Дыгъуасэ

Нэжыщкъэр ялэ црагъэщ

КЪБР-м и Президент Къанокъуэ Арсен Правительствэм и Унэм дыгъуасэ щриГъэкІуэкІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым Административнэ реформэм щегъэкІуэкІыныкІэ щыІэ республикэ комиссэм и зэІущІэ.

АБы щытепсэльыхьащ 2006 гъэмрэ мы илъэсым и ялэ мазищымрэ КЪБР-м административнэ реформэм и Программэр щыгъэзэщІэным теухуауэ зэфІэгъэкІа хъуахэм.

А Іуэхум зэпкърыхауэ къыГуэвыІащ экономикэ зыужьныныгъэмрэ сатумкІэ министр **Мусуков Алий**. ИужькІэ республикэм и къэралыбын и гъэзэщІапІэхэм Парламентым и Тхьэмадэ **Бечелов Ильяс**, Правительствэм и Унафэщі **Ярин Андрей**, Президентымрэ Правительствэмрэ я лІыкІуэу республикэм и Парламентым щыІэ **КъуэшІорокъуэ Запым**, министрхэр, депутатхэр.

Мы зэІущІэм щыжаІахэм теухуа тхыгъэ ди газетым тетынущ.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик.

●Къэрал къулыкъущІапІэхэм

Зи чэзу Іуэхухэм теухуауэ

Ди газетым зэрытетащ, Къэбэрдей-Балъкъэр Правительствэм иужьрейуэ щекІуэкІа зэІущІэм щыхэльащ республикэм и гъащІэм джэкІэ щыхьэныкъуэ зиІэ Іуэхухэр. І5-м. ЗэІущІэр ригъэжьауэ Іуэхуэкъащ Правительствэм и Унафэщі Ярин Андрей.

КЪЭБЭРДЕЙ-БАЛЪКЪЭР Правительствэр мы гъэм и мэлыжьыхь - мэкъуауэгъуэ мазэхэм зэлъежьну Іуэхуэгъуэхэм зэпкърыхауэ тепсэльыхьащ республикэм и Президентым и Администрацэм и Унафэщым и къуэдзэ, Правительствэм и Аппаратыи и Унафэщі **Къаногъуэ СультІан**. Абы зэрыжиІамкІэ, лэжьыгъэхэм я планыр зэхагъэуващ министерствохэмрэ ведомствохэмрэ къыхалъхьа Іуэхугъуэхэм ятещІыхьауэ. Абы кьызэщІеубыдэ ІэнатІэ зэмылІуэжьыгъуэхэм хуэунэтІа лэжьыгъэу 69-рэ икІи а бжыгъэм щыщу 41-рмэ-лыжьыхьым зэфІагъэкІым хуеІуэ. Ахэр ехьэлІащ республикэм и финанс-кредит политикэм, курортхэмрэ туризмэмрэ, республикэм и мылькумрэ щы Іуэхухэмрэ, нэгъуэщІхэми.

2007 - 2008 гъэхэм я бжьыхь-щІымахуэ лъэхъэнэм республикэр хуэгъэхьэзырыным теухуауэ зэІущІэм кьыщыпсэльащ гъэсыныпхъэ-энергетикэ комплексымрэ ЖКХ-мкІэ министр **Уэнаев Казим** Абы кьызэригъэлъэгъуамкІэ, республикэм и гъэсыныпхъэ-энергетикэ хозяйствэр нобэ зэрыт щытыкІэр кьапщытэри, кьыкІэлыкІуэ бжьыхь-щІымахуэ лъэхъэнэм зыхуагъэхьэзырым папщІэ лэжьыпхъэ псори кьахуатащ. Абы кьыхигъэщащ а ІэнатІэм и инженернэ коммуникацэр егъэлеяуэ тІорыс эзрыхьуам эзригъэпІейтейр, бгъэлажьэ хъуну процент 40 фІэкІа кьызэрыхъмынэжар. А Іуэхум и гъэІорышІапІэ нобэ щыщІэдзауэ ахъшэр хуамыутІыпщмэ, щытыкІэр езыгъэфІэкІуэжьын хуей лэжьыгъэ псори и чэзум зэфІэмыкІынкІэ щынагъуэщ. ЗэкІэ абы сом мелуан 70 хуахьыну унафэ кьащтащ, ауэ а бжыгъэм хагъэхъуэжьын хуей хъунущ, Іэмалынышэу районхэм кьащытыкъуэкІ Іуэхухэм ельытауэ.

Ильэс къэс мэлыжьыхь мазэм екІуэкІ щытхьэхур мы гъэми къызэрызэгъэпэщащым теухуауэ зэІущІэм кьыщыпсэльащ дыкъэзыухъурейхь дунейр хъумэнымрэ щІыуэпсыр къэгъэсэбэпныныкІэ министр **Шойгу Владимир**. Абы зэхиІамкІэ, а щІыхьэм щІыхьэхэм къыщалІэжьыну ахъшэмкІэ Хэку зауэшхэм хэтахэм ядэІэпыкъуну икІи дыкъэзыухъурейхь дунейр гъэкъэбзэным хуэунэтІа мазитІ зэхьэзэхэм щытекІуэхэр гъэльэпІэным хуэхахыну я мурадт. Ауэ Правительствэм хэтхэр абыкІэ арэзы хьэкъым икІи щІыхьэхэм къыщалэжь ахъшэ псори Хэку зауэшхэм хэтахэм хуаутІыпщыну унафэ кьащтащ.

Мы гъэм сабийхэм я зыгъэпсэхугъуэр кьызэгъэпэщынымрэ я узынщагъэр егъэфІэкІуэнымрэ пыщІа Іуэхухэр зэрызэфІагъэкІыну щІыкІэм тепсэльыхьащ лэжьыгъэмрэ социальнэ зыужьныныгъэмкІэ министр **Гюбеев Альберт**. Абы кьызэригъэлъэгъуамкІэ, мы гъэм а Іуэхум хухахьыщ сом мелуани 163-рэ. Абы щыщу сом мелуани 143-р кьиутІыпщынущ КЪБР-м Медицинэ страховани-мкІэ и фондым, Федеральнэ бюджетым сом мелуан 17,2-р кьыхэкІынущ, республикэм и бюджетми сабий зеиншэхэм я узынщагъэм кІэлъыплъын, зрагъэгъэпсэхун папщІэ Іуэхум хуегъэхьэзыр сом мелуани 3,2-рэ. Сабийхэр здагъэкІуэну зыгъэпсэхупІэхэм я путевкэхэр адэ-анэр щылажьэ Іуэхущ Іапі э хэщыщхуну аращи, зи гугъу тщІа сом мелуан бжыгъэхэр зэрыхухахым и фІыгъэкІэ, абыхэм я уасэ ныкъуэм фІэкІа щІатынукъым. Профсоюзхэм я фІыгъэкІэ, ахэр нэхъ хуэныкъуэхэм пщІэншэу яІэрыхьэнущ.

ЗэІущІэм кьыщІэтэ Іуэхугъуэхэм республикэм, абы и дэтхэнэ щІыхьэм дежкІи мыхьэнэшхэ зэриІэр къэльытауэ, Правительствэм хэтхэм унафэ пыухыкІаХэр кьащтащ, зэтепсэльыхьа псоми эпэшэчауэ хэпльа нэужь.

ГЪУЩІО Зариф.

●Щэнхабзэ

Лъэбакъуэекіу

Налшык дэт Лъэпкъ библиотекэм щекІуэкІащ филологие щІэныгъэхэм я кандидат, Гуманитар къэхъуныгъэхэмкІэ Къэбэрдей-Балъкъэр щІэныгъэ институтым адыгэ литературэмкІэ и кьудамэм и щІэныгъэрылажьэ нэхъыжь Хьэкіуашэ Мадинэ и «Дорога домой» зыфІища повестыр щІэджыкІакІуэхэм я пашхьэ кьыщрахьэ зэІущІэ.

МЫБЫ ди республикэм и цыхуэ цІэрыІуэхэм, щэнхабзэм, гъуазджэм я лэжьакІуэ пажэхэм я зэІущІэр къыщІэуІуихьэ Лъэпкъ библиотекэм и унафэщІ **Чэлимэт Хьэбас.**

- Нобэ дыкъыщІыІэзэхуэсар ди литературэм зи япэ ІэдакъэщІэкІымкІэ кьыхьихэ Хьэкіуашэ Мадинэщ, - жиІащ абы. - «Дружба народов» урысей журналым кьытехуа повестыр гъуэгу махуэ тхьауэ кьыщІэкІыну дохьэзыху. Щэч хэмылъу, Мадинэ нэхьыбэжкІи дыщоГугъ. Дыхуейщ уи мурадкэр кьэкъуЛэну, иджыри тхыгъэ купщІафІэ куэд абы кьыкІэлъыкІуэну ди гуапэщ.

Сурэтхэр **КЪАРЭ Элинэ** *трихащ*

Гъэзэлкъэзэуэмэм щІэлъэкІуэ

Москва областым и губернатор Громов Борис и жэрдэмкІэ Рузэ район администрацэм и лэжьакІуэ гуп иджыблагъэ ди республикэм щыхьэщІащ. Абыхэм я кьаІэн нэхъыщхьэу щытар ФСБ-м и гъунапкъэхьумэкІэм я управленэу Къэбэрдей-Балъкъэрым щыІэм зэгурыІуэныгъэ иращІыпІэщІащ.

РУЗЬ район администрацэм и унафэщІ и кьуэдзэ Доброскоченко Владимир зи пашэ хьэщІэ гупыр ятэ щыкІэ яхуэзащ гъунапкъэхьумэкІэм я Іуэхущ Іапі э Іапшык дэтым и лэжьакІуэхэм икІи ахэр тепсэльыхьащ Москва областыр гъунапкъэ хъумэкІэм кьаззрыдэзэрыкъуфынуэм. Абы хуэдизкІэ гъунапкъэхэр гъэбыдэныем ехьэлІа гъжьыгъэ зэр, дзэхэкупсэ гъэсэныгъэ щІалэгъуалэм ядегъэкІуэкІныыр, нэгъуэщІхэри.

Апхуэдэуэри Москва областым кьикІахэр щыІащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и гъунапкъэхьумэкІэм я зэщІапІэхэм. Ахэр заставэу 7 мэхъу. ХьэщІэхэмрэ хъгъэрейхэмрэ яубзыхуащ Рузэ районым и кьалэ, жылагъуэхэм хэт сыт хуэдэ заставэр и нэІэ щІигъэнэнэрэ, абыхэм зэрадзэпыкъуну щыкІэхэри.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и гъунапкъэхьумэ Іуэхущ Іапі эмрэ Москва областым и Рузэ районымрэ зэрызэдэлэжьэныным теухуа зэгурыІуэныгъэ накъыгъэм зэращІыпІэнущ. Абы щхьэкІэ Налшык къэкІуэнущ а куеим и унафэщІ Якунин Олег.

БЭТОКЪУЭ Албэч.

●"СтІол хъурей"

Зэгурыіуэм лъабжъэ хуэхъур

Къэбэрдей-Балъкъэрым и егъэджакІуэхэм я щІэныгъэм щыхагъахьуэ институтым «СтІол хъурей» щапхъэм ит зэІущІэ щекІуэкІащ. Ар теухуат лъэпкъ, дин зэхъуэмыдэхэм.

ЗЭІУЩІЭР кьыхэригъэпэщащ тхыдэ щІэныгъэхэм я кандидат Кьардэн Майе. «СтІол хъурейм» и лэжьыгъэм хэтащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и щІэныгъэлІхэр, республикэм и школэхэм тхьдэмкІэ я егъэджакІуэхэр. ЗэІущІэм хэта, философие щІэныгъэхэм я доктор **Тхьэгъэпсо Хьэжысмел**, тхыдэ щІэныгъэхэмкІэ кафедрэм и доцент **Бэксум Хьэсэн**, егъэджакІуэхэм я щІэныгъэм щыхагъахьуэ институтым и унафэщІ **Емуз Нинэ** сымэ тепсэльыхьащ ди республикэм щыпсэу лъэпкъхэм яку дэлъ зэныбжьэгъугъэр гъэбыдэныныкІэ, дин зэхъуэмыдэхэм яку зэныкъуэкъу дэмылъныныкІэ кьэгъэсэбэпыпхъэ Іэмалхэм. Апхуэдэу ахэр тепсэльыхьащ лІэщІыгъуэ кІуам и 90 гъэхэм я щхьэралым кьыщыхъуа зэхъуэкІныныгъэхэм дыныхуаша Іуэхугъуэ щхьэхуэхэм. Кьызэгъэпэщауэхэм егъэджакІуэхэр щыгъуазэ ящІащ тхыдэмкІэ езыгъаджэхэм дяпэкІэ зэжьыгъэр зытраухэн хуей унэтІныныгъэхэм. Зэхьыхьэм хэтахэр егъэджакІэ я Іуэху епльыкІэхэми щІэдзауащ.

/ЪЬОСТЭН Муэз

Гъэрэ Іуэхуэ

Емызэш пшэрыхьщ.

ПщІэ зыщІат Іуэхуэхьэбзэ щалэжьу, сату Іуэхущ Іапі эу республикэм щыІэхэм я Іуэхухэр кІуэ пэтми нэхь ефІакІуэу кьэпльытэныкІэ тегъэщІапІэфІ мэхьу абыхэм я зэфІэкІым гъэ къэс зэрыхэхьуэр.

ПСАЛЪЭМ папщІэ, нэгъабэ абыхэм ялэжьар процент 13,6-кІэ нэхъыбэщ, 2005 гъэм яхуэзэфІэкІам нэхърэ. Ар кьыхэкІ сатум щылажьэ предприятэ щыкІуэхэм я щэн-щэщхун Іуэхуэхэм фІыуэ зэрыхэхьуам.

КъБР-м Экономикэ зыужьныныгъэмрэ сатумкІэ и министерствэм кьыззрыщІабжамкІэ, республикэм и щІыкІу кьэс нэгъабэ щэхуащ ику иту сом 2680-кІэ. 2005 гъэм ар 2171-рэ хьууэ арат. Абы щыгъуэми, щыкІуэм нэхьыбэу кьащэ хуэхэм зихьуэжакьым: я ахьшэр зытрагъэкІуэдам щыщу процент 52,5-р ерыскьыкІэщ, адрей процент 47,5-р хухахащ адрей хьэпшыпІ лІэужьыгъуэ псоми.

2006 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым Іуэхуэхьэбзэ щалэжьащ 7 мэхъу. ХьэщІэхэмрэ хъгъэрейхэмрэ яубзыхуащ Рузэ районым и кьалэ, жылагъуэхэм хэт сыт хуэдэ заставэр и нэІэ щІигъэнэнэрэ, абыхэм зэрадзэпыкъуну щыкІэхэри.

Къэбэрдей-Балъкъэрым и гъунапкъэхьумэ Іуэхущ Іапі эмрэ Москва областым и Рузэ районымрэ зэрызэдэлэжьэныным теухуа зэгурыІуэныгъэ накъыгъэм зэращІыпІэнущ. Абы щхьэкІэ Налшык къэкІуэнущ а куеим и унафэщІ Якунин Олег.

БЭТОКЪУЭ Албэч.

●Сату

ЩІыхуэхэм нэхъыбэ къащэху

Псалъэмакъым хэкІкъым

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. *Республикэм и Суд Нэхъыщхьэм иджыблагъэ щІыпІэ Хэхакіуэ комиссэм къалэн щищІащ Черкесск къалэ и хэхакіуэ комиссэ пІалъэкІэ зэхэщІэуэвэну.*

А КОМИССЭМ иубзыхун хуейщ Черкесск къалэм и Іэтащхьэ хэхыныгъэхэр щекІуэкІыну махуэр. «Черкесск къалэм и хэхакІуэ комиссэр зэрыщІэхэдгъэзыжьыну щІыкІэм дыщыгъуазэщ, ауэ къалэ уиафэщІ хэхыныгъэхэр зэредгъэкІуэкІа хъунур кьыдгурыІуэркъым. Сыту кьыщІэмэ, Черкесск къалэм и Уставым кьызэрыщыгъалъэгъуамкІэ, комиссэм и унафэщІыр хэзыхыр щІыпІэ депутатхэщ. Ар езыри депутату щытын хуейщ», - жиІащ КъШР-м и ХэхакІуэ комиссэм и унафэщІ Герюков Сэфар.

ХЬЭЩЫКЪУЕЙ Олег.

Лыщхьэхэр зэхуозэ

АБХЪАЗ. *Мэлыжьыхьым и 8 - 12 махуэхэм Сыхьэм щекІуэкІынущ Абхъазым. Осетие Ищхэм, Приднестровьем я унафэщІхэм я зэІущІэ. Абы теухуауэ Бэгъэпщ Сергей иджыблагъэ журналистхэр зэхуишэсащ.*

ЗЭІУЩІЭМ хэтащ вице-президент Хаджимбэ Рауль, премьер-министр Анкваб Александр, республикэм нэгъуэщІ хэрэ ІуэхуэхэмкІэ и министр Шамбэ Сергей сымэ, нэгъуэщІхэри.

Политологхэм къызэрыхагъэщымкІэ, дунейпсо зэгуэхьныгъэм къэралыгъуэ щхьэхуэу кьимыльытэ республикищым я унафэщІхэр тепсэльыхьыныкІэ щхьэхуитныныгъэ ягъуэтыныкІэ щыІэ Іэмалхэм, я социально-экономикэ, щэнхабзэ зэпыщІэныгъэхэм.

Псалъэмакъым хэкІкъым

КЪЭРЭШЕЙ-ШЭРДЖЭС. *Республикэм и Суд Нэхъыщхьэм иджыблагъэ щІыпІэ Хэхакіу

"Адыгэ псалъэм" и пощт

360000, Налшык къалэ, Лениным и цIыгIэ щIэныгъэм, спартым и къуаршэрыгъэм, Адыгэ псалъэ"

ФIыщIэ ■ ЛъэIу ■ Гукъеуэ ■ Чэнджэщ

●ЩIэблэ

Ди къэкIуэнум дэлэйтэй

ФЫУЗЫНШЭМ, «Адыгэ псалъэ» газетым и гъэкIэкIуэхэ!

Дэ Къэбэрдей-Балькъэр къэрал мэкъумэш академиемэ и 4-нэ курсым щIэныгъэ-джэ. Къэдухыным кьыгъуэнэжар мащIэщи, "Адэкъ ди Iуэхур дауэ хъуну?" жыдоIэри, абы дрогуэавэ.

Республикэм ущыпсэжыр зэрыгугъуэм псори дыщыгъуазэщ. Улахуэр мащIэщ, пэжыапIэ щыIэкъым. Арами, щIалэгъуалэм, кьыщалъхуа щыпсынем ёокIри, я щIхь щагъэпсэужьын кьалъхуэр.

Щалэгъуалэм куэд тхуэзфIэкIынут, къаIущтэмэ, мэкъумэш щIэным, Iэщ гъэхъуным хэлъхьэныгъэфIэхр хуэтщIыфынут. ПредприятIэр щытщ, гъавэ щIапIэхэм я нэхъыбэр нэщIу кьоныж, Iэщ зиныIэжьыхэр кьуажэхэри куэдщ. Дэ ды-кьагъэсебэну щытамэ, ди щIыналъэм и экономикэм зегъэужьыным цыхьэзэжьыхьынт, абы дыщIихуедажкIэ.

Ауэ зэманым кьыззригъэпльагъуэмкIэ, ди щIэныгъэм зыри хуейкъым. Кьызэрыгъэхуэмейр фIы дыдэу кьегъэIыагъуэ еджапIэ нэхъыщхьэхэм нобэ кьыщIэкI IэщIагъэпIхэм тыкуэн нэхъыщхьэ пэжыапIэу зэрамыгъэхъым.

Къуажэм дыкъокI, гугъу ехьу ад-анэм драгъадж. ГъуэгуплIэу текIуадэр сыт хуэдиз? Ари маршрутхэхэр зэпэубыдаэр, пщэдджьыкIэ кьыттыныжыкI. Къы пудылIуэу дыкьыщэну къуажэхэм автобус ягъакIуэ щхьэ мыхьэрэ?! Къуажэ гуэрхэм теува автобусым дэсхэр, маршрутхэхэм ирилажьхэр езауэу трахужауэ жаIэ. Абыкъэ Iужур зэфIэкIыу ара? Общежитым ущIэсыну гугъущ, жэщкIэ зэрызохьэри, еджапIэ кьуатырщIым. Зэгуфхэрэ фэтэр кьащтауэ щIэсхэри кьыхтхэтщ, ауэ ахэр жэщкIэ пэжьэн хуей мэхъу.

Фы дыдэу еджапIэр кьэбухами, а Iэнатlэм хъарзынэу уехъуIэными Iуитьхьэщхэу нымыту уагъэувмэ епльыт?!

ИтьэстихуткIэ дзэгъэнджа ад-анэм дадэIэпыкьужыну, унагъуэ дыуухону, бын диIэну дыхуейт. АрщхьэкIэ, нобэрей зэманым кьызэрригъэльагъэмкIэ, ахэр кьыдэмыхьулIэн хъуэпсапIэщ. Унагъуэ тхуэгъэпсэну апхуэдэ зэфIэкI диIэкъым.

Нужьрейуэ мыпхуэдэ упщIэсэмкIэ ди республикэм и унафэщIхэм захуэдгъэзэну дыхуейт:" Дызэрыт щытыкIэ гугъум дыкьукIын папщIэ, сыт хуэдиз зэман дыхуей? ЩIалэгъуалэм я Iуэхур зэгуэр ефIэкIуэну?"

КъБКъМА и студент гуп.

●Гузэвэгъуэ

Сыт и Iэмал?

БЫНКIэ гукъеуэ зиIэ адэ-анэм ятелъ бэлыхьыр къэIуэтэгъуейр.

Илъэс 30-м щIигъкIэ егъэджакIуэ нэхъыфIхэм сыхабжэу сылэжьащ. ПщIэрэ щIыхьрэ сиIэу жылэм сыдэсащ. Къуажэ сабийм гъэсэныгъэрэ щIэныгъэрэ есту сахэтами, къэсльхуа си быныр зэзгъэпэжыфакъым. Ар гущIыхьэм и мызакъуэу инки укIытэгъэщ, ау э сыт пщIэн, узэрыщIыгугъым хуэдэу гъашIэр кьыпхущIэкIыу щытамэ, нэпс щыIэнтэкъым.

Си щхьэгъуэр илъэс куэдкIэ автобусым дэсу лэжьащ. Аркъафэми тутынафэми ящIащкъым. Кьилэжьыр унагъуэм кьрихьэлIащ. Дызыхуей дгъуэту, ку эщIауэ допсэу. Ауэ ар сытым щыщ? Псом нэхърэ нэхъыщхьэр бынращи, абыкIэ диIэ гуныкьуэгъуэм щхьэлажьэ дищIащ.

ПхъуитIрэ кьуитIрэ диIэщ. Хьыджкбзэхэм щIэныгъэ зрагъэгъэтауэ мэлажьэ. ЩIалэ нэхъыжьыр унагъущ, хьэлкIэ и адэм ещхь хьужащ. Ауэ нэхъыщIэр... нэхъыщIэр нарконанщ. Езым нэхърэ нэхъыжьхэм драгъэхьэхри, иужькIэ дыпэлъэщыжакъым.

Дешхьідэмэ, зигъэжьэдырти, мэзым бгъу энщIагъэкIэ тIысылэ щищIырт. Гуэвэгъуэр тIелъу, "хэт илъэгъуа?" жьытIэу дыупщIэу уэрамым дыдэрт. Дахэ защIыкI кьетщэлIэжьыртри, деущиерт. ЖьыпIэм гупсэхуу кьедаIэрт, зыхилъ хьэн хуэдэуи кьыпщIгъэхъурт. АрщхьэкIэ сыт жумыIэми, дакьикъэм щыгъупщэжьыртри, зыхэта чыхум ихьэжьырт.

Бынхэм зэхуэдэ гъэсэныгъэ етта пэтми, щыр хьарзынэ хъурт, мыр емынэ гъуэгукIэ тфIелащ. ЗыкIи дыпэлъэщакъым. Наркотик кьыкъуахьыгъэ зыбжанэрэ лъэхъуэщым исащ. НэгъуэщIэм едыгъуэрэкъым, ауэ зыщыгъэкъыр дэращ. ДыIэмэ, жьытIэу дгъэтIылъа хьэдэтепхъуэри зэрыщIихрэ куэд щIащ.

Абы и закъуэ? Япэм, дешхьідэмэ, зыри кьыщIиппимыдзыкъ щыIэт. Иджы езым дыщоныгъэ, зы мэскьал щхьэкIэ кьыззэкIыныгъэ, узэкIагъэуцIэ зэрыхьэр. Апхуэдизкъэ зыщIэлъ Нашлык дэт сымаджэщым ахьыщэхуэ тедгъэгъэкIуадэрэ щIэдгъэгъуэльхьат, арщхьэкIэ зыщIыпIи нэмысу кьыщIэкIыжащ. Здынэсынури дэнэт, цIыху хьэл-щэным кьихьэжьну, дуней ем тэмэму тетыну ешэр щыхуэмеёкIэ?!

Апхуэдизр псоми Iумпэм ящIу, пудущ дунейм зэрыстетыр. Абы и закъуэ? Адэ-анэм я напэр трэк, си щхьэгъу сэр цIыфм яхэмыхьэну, и щхьэр кьымыэтэхьафу кьэнащ. Дыззэзгъэпсэужьрэ, унагъэр кьаугъэхэмыкIщ. Си щхьэгъуэсэмрэ сэрэ зым адрейр догъэкъуанщэ.

А фиян зэзыхьэлIэ быным игъэгIуэж (кIэгъуэщIу ар пхуэжьIэнукъым) дэ тхуэдэ адэ-анэр дапщэ хьурэ?

«Аxэр сымаджэщ жаIэу телевизорым кьытIысхьэхэм захуэзгъэзэну сыхуейт: афIэкIа нэгъуэщI лажьэ имыIэмэ, ёIэзэ, гъэхьуж! Апхуэдизэ ныкьуэдыкьуэ кьэралми льэпкъми иумыгъэсI. Кьэсэщтэнщ си кьуэри, лажьэщхуэ иIэу е и акьылым хущыщIэу сихуэкьIэну кьым. И дагъуэр нэгъуэщIщ: бзаджэщ, гущIэгъунэщэщ, езым и щхьэр зыхуеят зэрыхуитгъэзэным фIэкIа адэ-ани, щхьэгъуэси, быни кьыфIэIуэхуэкъым. Егъэлеяуэ езым фIыуэ зельытагъуэ. Си гугъэмкIэ, ар узыфэжьыж.

Унагъуэм зыщыдгъэпсэхуэр ди кьуэ зэ ягъэтIысха нужькIэщ жысIэмэ, куэдым ягу кьыззэбгъэщ, «ар дауэ?» кьыхуэжаIэщ! Ауэ апхуэдэ бзыльхъэ зи унагъуэ и кьуэри ешэ. Нашлык дэт сымаджэщым ахьыщэхуэ тедгъэгъуэтын хуейкъэ?! Илъэсым зэ уигу кьэбгъэкIыжкрэ а Iуэхум утепсэлыхьыкIэ зэфIэкIрэ? А зэрежьам тетмэ, сэ схуэдэ анэ дапщэ Iуэжьынур, щIалэгъуалэ дапщэ кIуэдынур?!

КЪУ. Сэкинат. *Бахъсэн къалэ.*

●Гъащ1э

Гугъуехьым ипсыхьа

Тэрч районым хыхьэ Инарыкьуей (Кури Ищщ) къуажэм щыщсу Щхьэныкьуэ Лолэ ящыщщ мы гъашIэм и щIыхуэ къызытемнахэм, КъигъащIа илъэс 76-м кьурыбыдэу и нэгу щIокIам, и фэм дэкIам, игъэхъеяе лэжьыгъэшхэм кьызэфIамыгъашIэу кьызэрыгъэтенар ар зыщIыхухэм ягъэщIагъуэ. «Лолэ, сыт хуэдэ зэман льандэрэ улажьэрэ?» - жыIэу ущеупщIкIэ, «щхьэгъэрыльхьрэ», жеIэри гущIэ щIыкIэу зэфIегъэкI. Арами, къуажэдэсхэм фIыуэ ящI абы и блэкIам IэфIу хэльар зэрымащIэ дыдэр.

НЭГЪУэЩI куэдхэми хуэдэу, Лолэ и сабиигъуэр хиубыдащ Хэку зауэшхуэм рэ абы нужь лъэхъэнэ хъэльэмрэ. Зи адэр пасэу зыIэщIэкIа бынуэр зезыльафэ я анэ тхьэмыщIэм и закъуэт. Жэщи махуи цIыхуэхэр губгъуэм щIэзманти, сабийхэр зыхуей хузбгъэзэныр хуабжьу гугъут. Апхуэдэу кьеКуэкIыуэр псори бэлыхь хэзыдза зауэ мыгъуэжьыр кьохьей.

«Бийр ди жьлэм кьыщыкам ильэс 12 сыхьэрт, - ягу кьегъэкIыж Щхьэныкьуэм: - АфIэкIа си мыныбжьми фIыуэ кьызгурыIуэрт кьэралыр псэзэпльхьэпIэ бзаджэм зэрихуар. Кьуажэм кьыдэна Iыжь-фызыжьхэм гуIэр я мазхуэт, зи щхьэгъусэхэр зауэм щыIэ щIыхубзхэм я бынхэр гъаблэм кьрагъэльаи щхьэкIэ, емытIысэхуэу лажьэрт, зэрыпхъуэкIуэрэ ар щIыгум зэрыщыгъэуэр плъагъуныр гущIыхьэт». А зэманым бийм зэрихьа лейр Лолэ и нэгум ноби щIэтщ.

Нэмыщхэр ди щIыналъэм ирахужа нэужь, Iнатlэ зэрыхьэри, и кьарур пэлъэщыкIыуэхум зыкъыригъэлажьам. БалигъыпIэ иувэху шкIахъуэу, иужькIэ колхоз Iэхъуэу ильэс 24-кIэ лэжьащ, гъэмахуэ лъэхъэнэр Кьущхьэхьу жьжьэм щигъакIуэ зэпыту. Аузэрэ кьекIуэкIыуэрэ хозяйствэм мэкъумэш техникэ куэд иIэ мэхъу, Лолэ ехъуапсэрт езым и ныбжьэм трактор лъэщхэр дзыхь зэрыхуэхьащIыж. Нэхъыжьхэм щытрагъэгушхуэм, ильэс 30-м щIигъкIэ колхоз тхьэмадзэ щыта Пэнагуэ Азэмэтджэрий зыхуегъазэ: «Сызыпэрыт Iэнатlэр сфIейеIуэ е сужэгъуэуэ аракъым, ауэ мэкъумэш зыгъэкIэхэм, кьезыхьэлIэжхэм сохьуапсэри, укъыздэIэпыкьуамэ, трактор Iуэхум сыкъеджэнут». «Пэнагуэм зы псалъэ кьыхуигъэкIакъым, и арэзыныгъэ хэлъу техникэм сыхуригъаджэри, тракторым сытригъэтIысхьауэ щытащ. Сабийм хуэдэу абы хуабжьу сыщытуфIыкIат», - гуапэу ягу кьегъэкIыж Лолэ.

Механизатору зэрыльэкIа ильэс 22-м ЩхьэныкIуэр етIысэхакъым, izху мащIэу Iуэхум дэкIырт, хэкIуэтауэ кьыдыхьэжьырт. «Уа, Лолэ, лэжьыгъэ псори пху-здэхьынкъым, лейуэ гугъу зумыгъэхь» кьыщыжраIэкIэ, «щыуэфI махуэр щIымахуэ гъэумылэщ» псальэхэр ящIэдзыжьрейт. Iуэхур саугъэтым хуэжIуамэ, ящу зи щIэ кьраIуэр ‘арат, дапщэщи щапхъэу кьаухьырт, и ехьулIэныгъэхэм пщIэ хуащIырт. Абы и гуащIэм кьыпэжIащ щIыхьу тхьылъ, кьэрал дамыгъэ лъапIэ куэд.

И ныбжь ирикъуу трактором кьыщецыхьэм, зэрыIэпщIэ зэпыщIэр кьалъхьэри, колхозым и лъэщапIэм щIалъэувэ. Ари зэштегъэуплI Iэнатlэтэхьэм, махуэ кьэщ щIым зэрелжь Iэмэпсымэхэр зэгъэпэщыжьи, вабдзэхэр гъэжаиныи, культиваторхэр, кьитхьэр зэщIэкъуэзи, тэмму зыхуей хуэгъэзэн хуейт. ГъэкIэнми хуэIэижьти, и шэнхэри хуэзщIигъэIуэрт. Блугъи зэрытэмакъкIыхьт, губжь гуэри ищIэрэтхьэм, ныбжьыщIэхэм дахэу ядэлажьэрт. Зауэр щекIуэкI а лъэхъэнэ хъэлъэм кьуажэдэс щащэ куэд тракторист IэщIагъэм тегушхуэрт. Ахэр кьыхъхьым, лжьыгъэ мытынщым хуегъэсэным теухуауэ Балькъэрым зэфIанэ-кIар мащIэкъым. Бийм зэхикъута цIыхубэ хозяйствэр зэфIэгъэувжьыми Балькъэрым и кьару куэд хилъхьащ. «Зауэр зэрекIуэкIа зэманым кьрифыдзу, Блугъ и акьылри и гупсысэри зыхуэгъэзауэ щытар фронтым Iут ди зауэлIхэр ерыскъыкIэ кьыззэгъэпэщыныр, ТекIуэныгъэр хъэгъэблэгъэныр. А лъэхъэнэми нужькIи абы хуэзэфIакIам дрогушхуэ, апхуэдэ цIыхухэм кьабгъэдэкIа гуащIэмрэ ягъэхъеяе лжьыгъэ мыхьэнэ зэрыхуэгъэныр. Мис абыхэм ящыщащ нэмысыщхуэ зыхэлъа, пIащIэ зыхуащIу дунейм тета Балькъэр Блугъ ТIал и куэр.

БАЛЬКЪЭР Тыгъэн. *Шэрдж район.*

●Фэеплъ

Балъкъэр Блугъ и щапхъэ

Дыззрыщыгъуаззщи, фэеплъыр щIыхупсэм и къуэпсхэм ящыщ зыуэ кьыздогкIуэкI. Абы зэпещIэ гъэхэмрэ дIэщIыгъуэхэмэ, жылагъуэхэм я зэхэтыкIэр, я щIыIэкIэ-псэукIэр, ягъэувщIу дыщIэмэ, щIыхуэм и нэгу щIэкIамрэ кьыкIуа гъэуэгъэр зыхуэдэмрэ гукъэкIыжхэмкIэ епсыхь.

Гуапэщ икIи щхьэпэщ зэман зэхуэмыдэхэм щсэуа ди нэхъыжьыфIхэм, ноби тхуэузыщIэхэм ятеууха тхыгъэхэр газетым щIэх-щIэхыурэ кьыззэрытридзэр, абыхэм я щыфэлIыфэу щытам, мы гъашIэм щрахьэкIа я Iуэху Iыхьэм щIэблэр зэрыкитIыуэзэр. ГъэмыкIу и лъэныкъуэкIэ абы мыхьэнэщхуэ иIэу кьызолыитэ.

Мы тхыгъэм зи гугъу щысщIынур си нэгу щIэкIа, фIыуэ сэ сызыщыгъуэзэ Iуэхуэр.

ХЭКУ ЗАУЭШХУЭР кьыщIхьэм Аруан куейм хыхьэ Къуэжьыкъуей Ищхъэрэ (Шэрэдж Ищхъэрэ) кьуажэм щыщ Балькъэр БлугI ТIал и къуэм ильэс 27-рэ и ныбжьт. Кьару фIыщIэм хэжур щахьумэн папщIэ, къэралым и бынхэр зым хуэдэу зэщIэтаджэрт. И кьуажэгъу куэдым хуэдэу, БлугIи щIэмычэу щIэлъэIурт дзэм ираджну. Ауэ абы кьыгурагъэIуаи щIым и пIалъэ зыщIэ, мэкъумэш щIэным хуэIэкIуэлъаIэкIуэ Iэщ Iагъэдэ Iэм хуэгъэзауэ зауэм зэрамыгъакIуэ тхьылъхэр (бронь) зэрыщIэр, езыри апхуэдизкъэм ящыщу кьыззралъытэр. «Фронтыр ерыскъыкIэ кьыззэгъэпэщын хуейщ, абы папщIэ уэ пхуэдэ лжьыкIуэхэр зэкIэ ящыщ Балькъэр БлугI ТIал и къуэм ильэс 27-рэ и ныбжьт. Кьару фIыщIэм хэжур щахьумэн папщIэ, къэралым и бынхэр зым хуэдэу зэщIэтаджэрт. И кьуажэгъу куэдым хуэдэу, БлугIи щIэмычэу щIэлъэIурт дзэм ираджну. Ауэ абы кьыгурагъэIуаи щIым и пIалъэ зыщIэ, мэкъумэш щIэным хуэIэкIуэлъаIэкIуэ Iэщ Iагъэдэ Iэм хуэгъэзауэ зауэм зэрамыгъакIуэ тхьылъхэр (бронь) зэрыщIэр, езыри апхуэдизкъэм ящыщу кьыззралъытэр. «Фронтыр куейм и жьлагъуэхэм щIэмычэу ягъакIуэрт. Абы и кьалэнт трактор бригадэхэр тригъэгушхуэну, кьэжэпхъа ныбжьыщIэхэр техникэм, мэкъумэш Iэмэпсымэ зэмылIэужьыгъуэхэм ирилажьэным хигъэзгъэзэну, хуигъэсэну. Езыми ар ерыщу зригъэхьулIэрт. Фашистхэр ди щIыналъэм кьихьэхуэ зэман мащIи щигъэкIуакъым абы губгъуэм. Бийр гьунэгъу кьыщыкъым, техникэр абы зэрыщIэщкIуащ, зэпкърыпх хъунухэм я пкъыгъуэхэр иужькIэ кьызэращтэжьыным хуэдэу ягъэтэмэмри щIатIащ. Мы Iуэхум хуабжьу хэлIыфIыхьащ БлугI - дэнэкIи нэсырт, псори зэпилъытырт, дэтхэнэми и кьалэныр гуригъаIуэрт.

Ар зыштагъэхэм ягъэщIагъуэрт абы и жьыджэрагъыр и бэшэчагъымрэикIи зэрызыкъыщIамыгъэхуэным, мо щIалэ IэкIуэлъакIуэм и губгъэн кьызэрамыхьиным хущIэкъуэрт.

ЗэрыпхъуэкIуэхэр ди щIыналъэм ирахужа нэужь, тыгъвэ щIэным зратыжащ. Ди дзэхэр зэребгъэрыкIуэм, бийр зэрыхагъащIэм теуха хъыбарэхэм я лъэр щIигъэкIырт, лжьыгъэ гугъум зэпыту. Аузэрэ кьекIуэкIыуэрэ хозяйствэм мэкъумэш техникэ куэд иIэ мэхъу, Лолэ ехъуапсэрт езым и ныбжьэм трактор лъэщхэр дзыхь зэрыхуэхьащIыж. Нэхъыжьхэм щытрагъэгушхуэм, ильэс 30-м щIигъкIэ колхоз тхьэмадзэ щыта Пэнагуэ Азэмэтджэрий зыхуегъазэ: «Сызыпэрыт Iэнатlэр сфIейеIуэ е сужэгъуэуэ аракъым, ауэ мэкъумэш зыгъэкIэхэм, кьезыхьэлIэжхэм сохьуапсэри, укъыздэIэпыкьуамэ, трактор Iуэхум сыкъеджэнут». «Пэнагуэм зы псалъэ кьыхуигъэкIакъым, и арэзыныгъэ хэлъу техникэм сыхуригъаджэри, тракторым сытригъэтIысхьауэ щытащ. Сабийм хуэдэу абы хуабжьу сыщытуфIыкIат», - гуапэу ягу кьегъэкIыж Лолэ.

Механизатору зэрыльэкIа ильэс 22-м ЩхьэныкIуэр етIысэхакъым, izху мащIэу Iуэхум дэкIырт, хэкIуэтауэ кьыдыхьэжьырт. «Уа, Лолэ, лэжьыгъэ псори пху-здэхьынкъым, лейуэ гугъу зумыгъэхь» кьыщыжраIэкIэ, «щыуэфI махуэр щIымахуэ гъэумылэщ» псальэхэр ящIэдзыжьрейт. Iуэхур саугъэтым хуэжIуамэ, ящу зи щIэ кьраIуэр ‘арат, дапщэщи щапхъэу кьаухьырт, и ехьулIэныгъэхэм пщIэ хуащIырт. Абы и гуащIэм кьыпэжIащ щIыхьу тхьылъ, кьэрал дамыгъэ лъапIэ куэд.

И ныбжь ирикъуу трактором кьыщецыхьэм, зэрыIэпщIэ зэпыщIэр кьалъхьэри, колхозым и лъэщапIэм щIалъэувэ. Ари зэштегъэуплI Iэнатlэтэхьэм, махуэ кьэщ щIым зэрелжь Iэмэпсымэхэр зэгъэпэщыжьи, вабдзэхэр гъэжаиныи, культиваторхэр, кьитхьэр зэщIэкъуэзи, тэмму зыхуей хуэгъэзэн хуейт. ГъэкIэнми хуэIэижьти, и шэнхэри хуэзщIигъэIуэрт. Блугъи зэрытэмакъкIыхьт, губжь гуэри ищIэрэтхьэм, ныбжьыщIэхэм дахэу ядэлажьэрт. Зауэр щекIуэкI а лъэхъэнэ хъэлъэм кьуажэдэс щащэ куэд тракторист IэщIагъэм тегушхуэрт. Ахэр кьыхъхьым, лжьыгъэ мытынщым хуегъэсэным теухуауэ Балькъэрым зэфIанэ-кIар мащIэкъым. Бийм зэхикъута цIыхубэ хозяйствэр зэфIэгъэувжьыми Балькъэрым и кьару куэд хилъхьащ. «Зауэр зэрекIуэкIа зэманым кьрифыдзу, БлугI и акьылри и гупсысэри зыхуэгъэзауэ щытар фронтым Iут ди зауэлIхэр ерыскъыкIэ кьыззэгъэпэщыныр, ТекIуэныгъэр хъэгъэблэгъэныр. А лъэхъэнэми нужькIи абы хуэзэфIакIам дрогушхуэ, апхуэдэ цIыхухэм кьабгъэдэкIа гуащIэмрэ ягъэхъеяе лжьыгъэ мыхьэнэ зэрыхуэгъэныр. Мис абыхэм ящыщащ нэмысыщхуэ зыхэлъа, пIащIэ зыхуащIу дунейм тета Балькъэр БлугI ТIал и куэр.

БАЛЬКЪЭР Тыгъэн. *Шэрдж район.*

●Хьэл-щэн

Гупсыси, псалъэ, зыплъыхьи тIыс

ЦIыхур и щхьэм кIэльопльыж: зегъэжьабзэ, зегъэдахэ, зэкIужу зэрызихуэпэным хущIокIуэ. А псори хъарзынэщ икIи Iэмальнщэ Iужущ. Ауэ гъэщIэгъуэнраКъэ, и псэльэкIэр зыхуэдэм мыхьэнэ езымыт куэдым уарокъэлIэ.

Абы и щапхъэу къэтхьыхуэмэ, зыгуэр жиIэну кьригъэжьамэ, адэ жьыжьэу кьыщыщIидзэнщ, мыхьэнэншэ защIэу кьрикъутэкIынщ, нэхъыщхьэу жиIэну зыхуейм нэмысуэрэ утезашэу.

«Гупсыси, псальэ» адыгэм ауэ сыитми аилакIам. Псальэухар дахэу зэгъэкIуаеу, узыхуейр кIэщIу, гурыIуэгъуэу къэпIуэтэн щхьэкIэ, а псальэмакъым гукIэ зыхуэбгъэхьэзырыныр нэхъ тэмэщ. Дахэу псэльэф щыIэу урихьэлIамэ, уцихьэжьу уодаIуэ.

Сэлам екъыIэм кьегъэльагъуэ цIыхум бгъэдэлъ гьэсэныгъэр, щIэныгъэр. "Дауэ ущыт? Ди махуэ, уи пщыхьэщхьэ, уи жэщ фIыуэ. МахуэфI Тхьэм кьуит, Тхьэм уигъэузынщэ". ЦIыхум уху-зэхуэ сэлам щепхкIи, телефонкIэ ущыпсалъэ и дежи кьыхуэрыщIэбдзэн хуейр аратэкъэ?! Хабзэм тету сэламыр дахэу зэгъэпэщын хуейр аратэкъэ?! Хабзэм тету сэламыр дахэу зэгъэпэщын епхмэ, ар абы и гуапэ мэхъури, эри апхуэдэ дыдэу кьуеохьыж.

Мы псом и гугъу сщIыну кьыщIэкIынтэкъым, мыхьэмыщIагъэу ди бзэм кьыхьэхэр мыхьэмэ. ТелефонкIэ зэпсэльэн яуха нэужь, «еуэ, давай», - жаIэ нэхъыжьхэми нэхъыщIэ хэми. Апхуэдэ псэльэкIэр зэрымыдахэм и гугъу пщIыну лейщ.

КЪУМЫКЪУ Тамарэ. *Налшык къалэ.*

Дыжьи дыгугъ хъуну?

Илъэс блэкIам ягъэхъыбараш республикэм автобусы 120-рэ хуэдиз Волгоград кьыкIыу кьыткуэну, ипланэ ахэр районхэм, кьуажэхэм трагъэшэну.

АР ПСАЛЪЭМАКЪ къудейуэ кьэнэжа хьэмэрэ дяпэкIи дыгугъэ хъуну? «Маршруткэ» жаIэу кьрагъэжьам уризекIуэну гугъущ.

Абы и закъуэ: кьыззрыпльэмысыр-щэ? Нэхъыбэм кьуажапщэм из щохъури, мыдрейхэр гъуэгум кьытонэ, лэжьапIэм, еджапIэм кьыкIэрыхуэху. Щэджагъуэм и дежэ зэпоури бгъуэтыххэркIэм.

Кьуажэ гуэрым укIуэн хуей хъуамэ, сыкьэтыжьмэ нэбгырабзэ ущис щыIэщ, шоферым «из хъуакъым» жиIэу. Зы цIыхуэ закъуи чэму екъэнукъым.

КIэщIу жьыпIэмэ, зэфIэмыкIуэ зэпыту. Аузэрэ кьекIуэкIыуэрэ хозяйствэм мэкъумэш техникэ куэд иIэ мэхъу, Лолэ и лъэгуажьэр икъутауэ щытащ. Ар зи жагъуэ михъуа жылэм кьыдэнакъым - сымаджэщым зэрыщIатэ махуэ 45-м кьрыбыдэу колхоз унафэщIхэри и лъжьэгъуэхэри абы щIэмычэу кIэльыIуащ.

Зэщхьэгъусэхэр жьы зэдэхъумэ, я насыпщ. Щхьэныкъуэм ар илъагъуну кьыхуухуахъым. И щхьэгъусэр дуней ем хуэжьу унагъуэ Iуэху псори и щIэ кьыдэхуамэ, къэдзыхакъым, лжьыгъэм пасэу ипсыхьа цIыху щыпкъэм и тхьэусыхафи зыми зэкIигъэхъакъым. А гуаузм и гъэущIи кьыкIэльыкIуащ - мис идыж щыIэкъым. Ауэ и щIыкIэ доIэпыкьу. Кьыкъэзыщпхъэщ: Хьэнифэ акьылэгъу хуэхьуу зыдэгъэуплькIуа и щхьэгъусэ Фыщ1э ильэс 90-кIэ псэуащ. И узынщагъэ щхьэкIэ тхьэуцIыху щытауи ящIэжьыкъым. Фыщ1эрэ Хьэнифэрэ бынифэ зэдэхьуахэщ. ЩIалитIрэ хьыджкбзэщIрэ зэдапIащ. Хьэнифэ-нанэ кьуэрыльхъ-тхьурыльхуэху 43-рэ иIащ. Абыхэм яхэтщ уху-кIуэхэр, егъэджакIуэхэр, трактористкIэ, машинэкIэ лажьэхэр, гъавэ кьэзыгъэкIэр, нэгъуэщIхэри. Псори я Iэнатlэм тэмэму бгъэ дэт, пщIэ зыкъуащIыкъуэщ.

Нанэр зыбгъэдэс и кьуэ курыт Аркадий ильэс куэдкIэ фIыщIэрэ щытхъэрэ иIэу колхозым механизатору щыIэжащ, иджыпсту пенсэм кIуами, Iуэхуншэ хьурэкъым.

Нанэ жьыщхьэ махуэм нобэ и хьуэпсапIэр зыщ: щIэблэм я нэщIэбжьэ имыльабгъуу, ахэр зэрыадыгэр ящIэжу, кьалэжьэр Iэфiу яшхыжу псэунырщ.

БЭРЭГЪУН Къалмыкъхан. *Тэрч район.*
Хьэпщей къуажэ.

Хьэнифэ-нанэ Iуданэ зэIуещэ

Гуэрыгуанэ кIыхь къэзыкIуа, абы и гугъуехьым и курыкIуэныгъэм хэта цIыхуэм кьыпхуиIуэтэжьыни кьыбжьIэжьыни и гъунэжщ. Нобэ зи гугъу фхуэсщIыну нанэр - Хьэмидей къуажэм щыпсэу, зи ныбжьыр ильэсри 114-рэ хьуауэ Iужьыгъэ Хьэнифэ - апхуэдизкъэм ящыщ зыщ. Мы нанэ хьэмэтхэм гугъуехь куэд игъэваш: ар яхэтащ жэм е вы зэщIащIэ ваухэм, уэсым хэзэтуIэкIэ гъавэр Iэзыхьжаухэм.

- ГУГЪУЕХЬ дыдэт Къалмыкъ Бетlал и тетыгугъэ зэманыр, - ягу къегъэкIи абы. - Тэрч районым гъавэхэкIэр зэитращэну и вапIэхэм псы зэрыкIуэну кIэнэуэщхэр белкIэ дэзытIыкIаким сахэтащ.

Хьэнифэ лэжьыгъэм хуэщхьэхуэ зэгуэр щытауэ ищIэжьрыкъым. Унагъуэ Iуэхурэ губгъуэ дэкIыни зэдихьыфу илъэс Iэджэкlэ къэгъуэгурыкIуащ. И ныбжь эхкIуэтами, иджыри куэзэфIэкI зэрищIэным хэтщ: дихьэхьу цIы Iуданэ зэIуещэ, и нэм хъарзынэу елъагурт, нэгъуджэнщэщ.

И куэрыльхъу-пхъурылъхуэхэм, гъунэгъуэхэм, Iыхьлэхэм нанэ махуэм пщIэрэ нэмысрэ кьыхуащI. Нысэзыбгъэдэсым унагъуэ Iуэхуэ-кIэ доIэпыкьу. Кьыкъэзыщпхъэщ: Хьэнифэ акьылэгъу хуэхьуу зэдэгъуэлрыкIуа и щхьэгъусэ Фыщ1э ильэс 90-кIэ псэуащ. И узынщагъэ щхьэкIэ тхьэуцIыху щытауи ящIэжьыкъым. Фыщ1эрэ Хьэнифэрэ бынифэ зэдэхьуахэщ. ЩIалитIрэ хьыджкбзэщIрэ зэдапIащ. Хьэнифэ-нанэ кьуэрыльхъ-тхьурыльхуэху 43-рэ иIащ. Абыхэм яхэтщ уху-кIуэхэр, егъэджакIуэхэр, трактористкIэ, машинэкIэ лажьэхэр, гъавэ кьэзыгъэкIэр, нэгъуэщIхэри. Псори я Iэнатlэм тэмэму бгъэ дэт, пщIэ зыкъуащIыкъуэщ.

Нанэр зыбгъэдэс и кьуэ курыт Аркадий ильэс куэдкIэ фIыщIэрэ щытхъэрэ иIэу колхозым механизатору щыIэжащ, иджыпсту пенсэм кIуами, Iуэхуншэ хьурэкъым.

Нанэ жьыщхьэ махуэм нобэ и хьуэпсапIэр зыщ: щIэблэм я нэщIэбжьэ имыльабгъуу, ахэр зэрыадыгэр ящIэжу, кьалэжьэр Iэфiу яшхыжу псэунырщ.

БЭРЭГЪУН Къалмыкъхан. *Тэрч район.*
Хьэпщей къуажэ.

● УпщIэ-жэуап

хьэу нобэ щыIэхэм ящыщ зыщ маршруткэхэм я Iуэхури. Сыту тынщт автобусыр: хьэуари къабзэти, Iэхуитлъэхуитуи уист, щыIукIыну зэманыр пщIэрти, зребгъэхьэлIэрт.

ЩОДЖЭН Залым, *пенсионер.*
Налшык къалэ.

Щ о д ж э н ы р зыщIэупщIэм теухуауэ

ТранспортымкIэ, связымрэ гъуэгу хозяйствэмкIэ министерствэм и пресс-Iуэхуцlалэм мыпхуэ а къыщыджаIар. «2007 ильэс и гугъуанэ илъэс ныкъуэм щIидзэнуэр Бахьсэн и «Лимё» заводым автобус ини курыти къыщIигъэкIыу ублэнущ. Маршруткэхэр автобускIэ зэхъуэкIын зэгуэрэ а заводращ къыщIэуцIыжу зэгъэхьэ».

Гъэ кIуам республикэм автобусу 100 къыIэрыхьати, ахэр псори Налшык къалэм ирагащ».

Ахуэдиз щхьэ пылIа?

Пщ1э зыхуэсщI редакцI! Си лъэIур схуэзгъэззэщIэнкIэ сыфщыгугъэныу зыфхуэзогъаззэ.

СИ ЩХЬЭГЪУЭСЭМРЭ сэрэ дызыхуей дгъуэту хъарзынэу допсэу. Ауэ бын дыззримыIэр ди гуауэщ. Куэдрэ мурад тщIат сабий кьэтхьу тпIыну, арщхьэкIэ: «КIыуэмыпхуэр бын пхуэзэкIынукъым, пхуэгъэсэнукъым, и адэ-анэм ящIэжьмэ, сыт хуэдизкIэ зумыгъэIапIэми, кьэзыгъэкIуэм ещхь хъужынущ», - жаIэурэ ди Iыхьлыхэм дыщIрагъэгъуэжьрэ зэманыр дгъэкIуащ.

Ауэ иджы си щхьэгъусэмрэ сэрэ дызэчэнджэщри, щIалэ цIыкIуэр хъыджкбз цIыкIуэр кьэтхьыным хуэщIыкIащ. Ярэби, апхуэдизэ тхьилъ (справкэ) зэгъэзэщIын хуэмейуэ, нэхъ Iэмалынщэ мащIэкIэ зэфIэкIыну иужьрей зэманым хабзэ кьыдэмыкIауэ пIэрэ?

Дыныволъэу абы и жэуапыр газетым кьытхутевдзэну.

КЪУМЫКЪУ Зое. *Налшык къалэ.*

Хабзэм утекI хъунукъым

Къумыкъу Зое зыщIэупщIам жэуап иредгъэтащ республикэм и Сабий зеинэхэм я унэм и унафэщI Къардэн Абдэлбий:

*- Сабий кьэзыщIтэу зыпIыну мурад зыщIам къэрал унафэм тету тхьилъхэр зэрыгъэпэщын хуейщ. Абы щIэуэ зыри пхуэхэльхь

Экономикэ
Кавказ Ищхъэрэ

Политикэ
Жылагъуэ Іуэху

МАХУЭКУ

Уасэхэр йохуэх

● Щыдагъэ

УФ-м финансхэмкІэ и министр Кудрин Алексей хуегъэфащу ильэс зыбжанэ дкІмэ, зы щІыдагъэ барреллым и уасэр доллар 30-м, 20-м, уеблэмэ, 12-м нэсу ехуэхыну. Анхуэдэу хьумэ, дэ ди къэралым къыщыщІынур сыт? Министрым жеІэ щынагъуэ гуэри щымыІэу. Мы зэманым зэхагъэувэ «щІыдагъэ-газ трансферткІэ» зэрадкэр – бюджетыр зыхуащыщІэкІэ хьунур зэрыгаръекъужыну общество. Абы ухахьмиуц ВВП-м и процентш 6,1-р. А бжыгъэкъэ 2011 гъэм зэрыхъужкъур процентш 3,7-рэщ. Кудриным зэрыжеІэмкІэ, абы Урысейм Іэмал къритынуц зэман хьэлъэкъэ къыхэпшкІыну, арищэлъкІэ, анхуэдэу къэзымылытэ ІэщІагъэлІхэр щыІэщ. Ахэр зэреплъыкІэ, гъэсныпхъэм къыщІах доллархэм кІэ зэригъэуэту, къэралым и Іуэхугъэр уэрабжьу зэІыхьэнущ. АмІэ, Урысейр хуэхьэзыру пІэрэ «дыщэ фІыцІэм» и уасэр ехуэхьуным?

Некрасов Александр, *экономикэ щІэныгъэхэм я доктор:*

- Сэ си фІэщ схуэщІынукъым анхуэдэ къэхьуну. ЩІыдагъэ къыщІэхъуакъэм я фейдэ хэлъщ иджырей уасэхэр къыхэтенэным. Сльагъуркъым ахуэм къащІынукІын хуей щхьэусыгъуэхэр. Ауэ, зыгуэркІэ уасэхэр ехуэхми, ар шынагъуэнукъым Стабилизацэ фондышхуэ дыдэ зиІэ Урысейм и дежкІэ. Ильэс зыбжанэкІэ абы диІыгъыфнущ. Іуэхур здэщыІэр нэгъуэщІщ: абы тэмэму кьигъэсбэпыфину Стабфондыр? Аращ псом япэу дыдэгугъэсысын хуейр.

Бунич Андрей, *экономист:*

- Мы зэманым тещІыхьа экономикэ политикэр къыхэтенэжмэ, абы лъэгуажьмыщхьэу дигъэтІысынущ. Зиусхэн Кудрин и лъжьыгъэр зыхэпуиэтІыр экономикэр щызэІыхьэнум и пІалъэр игъэІэпхъэнырщ. Абы и программэм зыужьыкІынур хэушъэца Іуэху гуэри къыхэщыркъым. Мыбдеж Дубаи и щапхъэр къыщыдгъэльэгъэнущ. А къэралым щІыдагъэ щымыІэжу жыпІэ хьунущ, ауэ властхэм яхуэзфІэкІащ иджырей Іуэху зехьэкІэ зэтраухуэн, дунеи псом и инвесторщэр къраушэлІэн. Иджы Дубаи дунейпсо статум, финансхэм, туризмэм я центрщ. А къэралыр къэкІуэнум фІэщхъэнущгъэ хэлъу попльэ. Ар пхуэжьІэнукъым Урысейм теухуауэ.

ВИКТОРОВ Виктор.
«Труд-7».

● Егъэджэныгъэ

Ильэс 11-кІэ

Егъэджэныгъэмрэ щІэныгъэмкІэ министерствэм и мурадщ школакІуэхэр фІэкІыпІэ имыІэу ильэс 11-кІэ егъэджэным и хабзэм теувэну. Министр Фурсенкэ Андрей и псальэхэм ягощыхьмэ, апхуэдэ хабзэм и проектыр Къэрат Думэм кьащыхьатхъэнущ. Депутатхэм ар дащІыкІэ, выбакьющІэ хэм Іэмал яІэнукъым 9-нэ классыр къыхэрачъуну школым кьащІэкІынну - ахэр аргуэру ильэситІкІэ партэхэм дэсын хуей хьунущ. Іэщ ІагъэлІхэм къызэрагъэпытэмкІэ, а Іуэхур сыт и лъэныкъуэкІи сэбэп хьунущ. Псом хуэмыдэу щІалэхэмрэ хъыджэбзхэмрэ я узыншагъэмкІэ.

Дзэм праджэнукъым

Фурсенкэ Андрей кьызэриІыхьэмкІэ, псори школым зэрыщІэсыну пІалъэр ильэс 11-м щыхуагъэкІуэнур 2009-2010 гъэ хэрщ. Министерством трагъэчыныкъ Іэмал имыІэу псори ильэс 11-кІэ школым щІэсын хуейуэ - зы класс дагъэхуу ипэкІэ «пкІэ» хьунукъым. КьулыкъущІэхэм я мурадхэр фІым хуэгъэза хуэдэщ: зы лъэныкъуэ нэхъ узыншэу, щІэныгъэ куу зиІэу щагъэтыну. Мы зэманым класс 11-р кьаух урысей школакІуи 10-м щыщу 9-м, ауэ, зэрыщыту кьащтэмэ, мы Іэнатэхэр Іуэхугъэ щыгъэмэму жыпІэ хьунукъым. Кьата бжыгъэхэм тещІыхьмэ, 1989 гъэм балигъ 1000-м щыщыщу 54-рт «курыт щэныгъэ иримыкъу зиІэхэр». Мы зэманым ахэр хуэдизкІэ нэхъыбэ хьуащ.

Адэ-анэхэр тогуэзвыхь: егъэкІэпхэр кьызэрауэ экзаменхэр зэрату щІалэхэр дзэм ирамыджину пІэрэ? Ауэ министерствэм абы хэм я гуэр фІы ещІ: дзэм праджэхэр ильэс 18 зи ныбжьхэрщ, ауэ сабийр школым щІагъэтІысхьэ хуэдизу ильэсхэ 6 ныбжьым итуи. Абы кьыдэжІуэ, педагогхэм Іэмал кьызэрыгуэкІ яІэщ школхэр кьэзыухахэр дзэм ирырамыгъэджэн папщІэ. Министерствэм щыжаІэ: класс нэхъыжьхэр кьэзыухатэ занщІэу дамышын папщІэ, аттестатхэр мэкъуауэгъуэм и 25-р кьэсухкІэ ирамытмэ зэфІэкІащ - бадзэуэгъуэм и 1-м ГъатхэкІэджэгъуэр еух. Апхуэдэу кьыщІэлъытэ Къэрат Думэм ЗыхъумжьыныгъэмкІэ и комитетым. Ауэ Урысейр, Европ ЗыгъэІэсыжьыр
СОРОКИНЭ Надеждэр
ЮРЬЕВЭ Дарьерэщ.
«Российская газета».

● Урысей - Тырку

КОЧ Атиллэ: Щэнхабзэм къэралхэр зэпещІэ

Москва щыІащ Тырку Республикэм щэнхабзэмрэ туризмэмкІэ и министр Коч Атиллэ. Абы епсэльащ «Российская газета» газетым и лэжьакІуэ.

- Зиусхьэн министр, УФ-мрэ Тырку Республикэмрэ я президентхэу Путин Владимиррэ Сезер Неджет Ахъмэтрэ зэгурыІуащ урысей щэнхабзэм и илъэс Тыркум мы гъэм, тырку щэнхабзэм и илъэс Республикэм етІанэгъэ щрагъэкІуэкІыну. ЗэрауэлыпІэхэр сыт хуэдизу гъэзэщІа хьунущ?

- Псори дыщыгъуазэщ щэнхабзэкІэ зэхъуэжьнер зызэхэщІыкІынымрэ зэныбжьэгъунымрэ уахуэзэщІыну ди гъэзэщІыгъэ. Ди къэралхэмрэ пІэпкъхэмрэ я дежкІэ абы и мыхьэнэ хуэдитІкІэ хохьэу. Дэ тІури Евразием дыщыщІ, ди дуней тетыкІэкІи, хьэл-щэнхэмкІи, щэнхабзэ пІэпІагъхэмкІи хуабжьу дызэщІэщ, дызэрызэгъэнэгъуэм и гугъу тщІыхьэнхьэкІыми. Ди щэнхабзэхэри ди къекІуэкІыкІари хуабжьу зэхэщІыпсыхьащ блэкІа лІэщІыгъуэхэм. Иужь ильэс 15-м «зауэ щІыІэм» и пІэпэщхьэпэхэр кІуэдыжащ, дэ щІэрыщІэу дызэрыщІыхужя хуэдэщ, дызэрызэщІ, куэд къэдгъэуІэжащ. А Іуэхум зегъэужьыным щІэгъэкъуэныщхэу хуоху лЫщхьэхэм зэращІылІа зэгурыІуэныгъэхэм тёту ди щэнхабзэхэмкІэ дызэхъуэжьнер. Урысей щэнхабзэм и илъэсым Тыркум щыщІидзащ гъатхэрэм и 12-кІэ къэралым и кьалэщхуэ дыдэхэу 6-м щэнхабзэ Іуэху инхэу 14 щекІуэкІынущ - уэрэджьІакІуэ, кьафакІуэ, музыкант, ІуэрыпІуэтэ, цирк гупхэр кьедгъэблагъэнущ, гуэзджьэ фестивалхэр щызэхэтэщэнущ, выставкэ тельыдджэхэр щыдгъэпытэгъуэнущ.

- Тыркум и жэуапынуэ сыт хуэдиз?

- Дэ абы теухуа комиссэ щхьэхуэ кьызэдгъэпэщащ икІи уи фІэщ щІы, дыхутыкъэнукъым. ЖысІэфынущ тельыджэ ящыхьыну Іуэху зыкъом зэрыдгъэхьэзэрыр. Сыт хуэдэу щымытами, уэрэджьІакІуэ цІэрыІуэ дыдэ Таркан фІэкІынІэ имыІэу Урысейм къэкІуэнущ.

- Щэнхабзэ зэдэлэжьныгъэм и нэгъуэщІ Іэнатіэхэм яхуэгъэзауэ сытхэр кьыхэбгъэщыну уэхуейт?

-Иджыблагъэ ди Правительствэр хэплъащ тырку щэнхабзэм и Іуэхущ Іапіэхэу ди усакІуэ-классик Эмре Юнус и цІэр зезыхьэхэр Москва, нэгъуэщІ урысей къалэ зыбжанэм кьыщыдзэІутхыным теухуа Іуэхум. Анхуэдэу ди къыхэтлъхьаш урысибзэкІэ щрагъаджэу Урысей университет Тыркум кьыщызэІуахыну. А жэрдэмхэр дэ Москва лъэдгъэІэсащ икІи абы фІы дыдэу дакъыщыгурыІуащ. КІуэ Тыркум Тыркум урысибзэм нэхъ гупытатэщхуэ щыхуащІ. Университетхэм я мызакъуэу ар мы зэманым куууэ щадж Антальерэ Каппадокиемрэ щыІэ турист колледжхэм, а Анталье дыдэм турист бизнесым щыхуэдэж урысей студентхэри. Мы Іэнатіэм и мыхьэнэр зыхуэдизыр гъыбгурыІуэн папщІэ, бжесІэнщ мы гъэм урысей туристу мелуанитІым щІигъу къытхуеблэгъэну дызэрыщыгугъыр. Дэ езыхэр дыхолэжьхьэхь Сочи, Анапэ щыІэ курортхэм я фІагъыр ящэтыным.

Тыркур тхыдэ хьулеиргъэкІэ щІэрыІуэщ, мыбы щыІэщ щэнхабзэ зэмыпІэжьыгъэхэм я щІэнхэр. Ди дежкІэ къыщыдгъэзащэ хуейщ щыпІэ куэд. Псалъэм и хьэтыркІэ, пасэрей жылэхэу мини 3-м щІигъу. Сэ Урысейм хэзгъэльэгъуащ археолог гупхэр ди дежкІэ нигъэкІуэну. Абы кьыдэкІуэуи «щэнхабзэ туристхэ» зэдэхэзэ ди дежкІэ нишэнущ. Дэ дызэгурыІуащ ди музейхэмрэ Петербург и Эрмитажымрэ щдахъэмэ пасэрей ІарытхэхэмкІэ дызэхъуэжьнэу. Сэ сызэрыщыгъуаззмкІэ, Топ-Капи и музейм и унафэщІ профессор Ортайлы Ильберэр Эрмитажым и Іэтащхьэ Пиотровский Михаилрэ фІы дыдэу зэхъуэщытщ.

- Сыт жыпІэфын гъэныкъуэхэр зыр зым и литературэм зэрыщыгъуазэ щІыкІэм теухуауэ?

-Тыркум хуабжьу фІыуэ щалъагъу урыс литературэр, абы и классикэхэр, псом япэу Толстой, Чехов, Достоевский сымэ. Абы хэм я тхыпІхэм тырку интеллигенцэр фІыуэ щагъуазэщ. Сэ си гугъэщ Урысейми тырку литературэм щыщыгъуазэу. Псалъэм и хьэтыркІэ, Нобель саугъэтым и лауреат Пэмыкъуэ Орхан и романхэм. Ди классик Гюнтекин Нури Решад и романым къытращыкІа телесериалым би щыхуэхэр зэрыдихъэкІар зэхэсхащ. Иджырей ди тхакІуэхэм ящыщу ди дежкІэ щыІэрыІуэщ Айттматовымрэ узытхьэкъу детективхэр зытхъэмрэ...

- Уэ зи цІэ къыпІуэну узыхуейр Акунин Борискъэ?

- Ар дыдэрщ. Сэ ешым си унэ щІэпІущ абы и иужьрей тхыльхэм щыщ зы тыркубзэкІэ зэрадзэкІуэу. Ауэ, си жагъуэ зэрыхъунщи, зэкІэ сыхущыкъыжьам абы седжэну.

- Иужьрей илъэсхэм куэд тепсэлъыхь хъуащ тырку кином. Ди дежи мы Іэнатіэм зыщыежь. Зэгъуэгу фильмхэр вгъэувыну фи мурадкъэ?

- Ди кинематографистхэр ильэс хъэс щызэхуозэ Анталье щекІуэкІ кинофестивалым. Икіи, сызэрыщыгъуазэмкІэ, мы Іуэхум егупсыса хуэдэщ. Ауэ сэ си министерствэм къилытэрэкъым хуабжьу гуГуу щыт творчествэм хэлъбэну ящыт.

СТЕПАНОВ Андрей.

● Улахуэхэр

Путиныр арэзыкъым

УФ-м и Президентым щыІуащІам щэнхабзэмрэ хьыбарегъащІэ Іэнатіэхэмкіэ министр Соколов Александр тхьэусыхащ архив лэжьакІуэхэм лей къаззытехьэм теуху ящыІэ.

2007 гъэм абыхэм я курыт улахуэр, сом 3022-рэ хьуУэ аращ, 2010 гъэм ирихьэлІэу сом 4140-м нагъэсыну къудейщ. «Ар, дауи, мащІэ дыдэщ», - жиІащ абы.

Путин Владимир министрым арэзы дэхъуащ а хэхъуэр уигу тебгъаусу мыхьэну зэрыщІыкІымкІэ икІи щІэупщІащ: «Архивхэмрэ библиотекэхэмрэ я лэжьакІуэхэм нэгъэсащ ахъшэ кьыхэкІыпІэхэр яІэ?» Соколов и псалъэхэм тепщІыхьмэ, абы и лъэныкъуэкІэ щыІэ Іэмалхэр икъуэкІэ мащІэщ. «Абыхэм электрон Іуэхутхьэбзэхэр зэфІахьфу щытамэ, Іэмал нэхъ инхэр яІэнут», - жиІащ Президентым. Ардыдэмкіэ кьигъэльэгъуащ библиотекэхэр иджырей Іэмэпсымэхэр щІагъэуэу кьызэрызэмыгъэпщащ.

Соколов Александр кьыхигъэщащ, гугъуехьэхэр щыІэ пэтми, Урысейм и архив Іэнатіэр иужьрей илъэситІым хапІыйыу зэрефІэкІуар. ЗэхъуэкІыныгъэхэм щІэдзапІэ яхуэхъуащ Тхыдэ архивыр Санкт-Петербург зэрагъэІэпхъуар. «ЩІынапІэхэм зыщрагъэубгъуу Іуэху Іуэху зэтедублащ, - къыхигъэщхьэухьмкІ министрым. - ТхыдэкІэ ярхивым и унэу мыгувэу лажьэу яутІипщынэм кьызэфІигъэкІынущ къэралым и архивыщхуэхэм кьапэщыт къалэн псори».

Абы кьыдэкІуэу щІигъэщащ творческэ коллективхэм хуагъэфащэ президент, правительствэ грантхэр инфляцэр кьэлытатуэ индексировать щІын и лъэныкъуэкІэ Финансхэмкіэ министерствэм жьыдэжу зэрадэлажьэр. «Гуапэщ грантхэр апхуэдэ гупхэм зэрадэлэпхьэу Іэмал зэрыхьэр, - жиІащ Соколов.

- Мы гъэм грантхэм къаехъуэнущ симфоние оркестрхэм иратыну апхуэдэу 8. Нэхъапэм а оркестрхэм ахъшэкІэ ядэлэпхьэу щытакъыми».

Щэнхабзэмрэ хьыбарегъащІэ Іэнатіэхэмкіэ министрым игу къигъэкІыжащ Президентымрэ Правительствэмрэ я Іэнатіэ ПлІыгъэ фондхэм кьыхэкІыу щІынапІэ сабий макъамэ школхэм сом мелуанищэ зэрыхуаутІыпщар, сом мелуан 30-кІэ творческэ зэгухьэныгъэхэм я дэлэпхьэну зэрамурадыр.

БЕЛОВ Сергей.
«Российская газета».

НапэкІуэцІыр зыгъэхъэзырар ШАЛ Мухьэмэдщ.

● Цыхубзхэр

ЛЫщхьэхэм я щхьэгъусэхэр

ДЭТХЭНЭ щыхуэзми зыгъэщІэрэщІэныр и хьэл нэхъыщхьэхэм ящыщ зыуэ ящыщІэкІынщ. АбыкІэ псом хуэмыдэу нэхъ ерыщщ лЫщхьэхэм я щхьэгъусэхэр. Ар нэхъыбэу елытащ кьызыхахьи мыльку зэрэІэм, адрей псори абыхэм кьакІэлъыплъу кьаэзэрыфІэщІым, зыхуэдэхэм нэхъ кьахэщу щытмэ, зэрамыжагъуэм.

Ауэ я псори жжьпІэфынутэкъым. Щыхубз комиссархэм я Советым и унафэщІу щыта Ленин Владимир и щхьэгъусэ Крупская Надеждэ. Факьыпэ фІэкІа пщІэнтэкъым ар. Сэлэтэхэр зэрыщІэхэу щыта шынакъ фІэкІа зэбгъэщхь хьун щыІэтэкъым щхьэрыгъ пыІэр, фейцей хуэжауэ щыгъэ бэлътом ит щІыбу дыдэ хэр зэмыфэгъэ т. Ар зыкІи дэпІьейртэкъым и ныбжьэгъу, и щхьэгъусэм фІыуэ ильагъуэ щыта Арманд Инессэ, Париж кьыщыхуэа бзыльхъугъэм дахэ дыдэу зэрызихуапэм.

РКП (б)-м и ЦК-м и Генеральнэ секретару щыта Сталин Иосиф и щхьэгъусэ Аллилуевэ Надеждэ щыхуэбгъэхэт, щІалэт. Ар ирагъэщхьырт Театр Иным и сонисткэу щыта, Сталин и саугъэтыр щэнейрэ зыхуагъэфэща Давыдовэ Верэ. Ауэ абы ещхьу екІуу зихуэпэну хуиттэкъым. Сталиным кьиллы-тэрт зыхьзыгъэІэращІэ щыхубзыр Совет властым епщІыжауэ, буржуазие гъэзэгум теувжауэ. Абы кьыхэкІыу, Надеждэ зэи иужь итакъым адрейхэм зякъыхигъэщыну. Ар цІыхумыщІт, зэкІэ щыІэпІт. И щхьэгъусэм и Іуэхухэм хэІэбэну хуитыхьхэтэкъым.

Влацтыр Сталиным иужькІэ зыІэрыхьа Хрущев Никитэ и щхьэгъусэу Нинэ и ныбжьэгъу - ныкъуэгъэщхьэу. Ар щхьэгъусэм и Іэщ Іэзэнт. Ар нэхьбэу у зэрагъэщхьыр юлхоэх эт фЫзт, мыкІуэмыгъу зиху апэрт, щитІагъэхэри екІуртэкъым. Хрущев Никитэ США-м щыкІуам щыгъуэ, и щхьэгъусэ Нинэ здишэт. Щыхубзм зэрагъэщІэгъэнущр кьахуэщІэртэкъым, США-м и президент Кеннеди и щхьэгъусэ Жаклин щалъэгъуам. Америкэ лЫщхьэм и щхьэгъусэм игъадзэр зэгъэр Урысейм икІыжауэ щыта Кассин (Ловский) Олегт. Абы дахэу, екІу их уэпа Жаклин елытамэ, Нинэ кьуажэ тхьдэ гъэрым кьикІа фЫзыжьу кьыщІыхьэрт.

КПСС-м и ЦК-м и Генеральнэ секретарь Брежнев Леонид и щхьэгъусэ Викторин цІыхубз зэІэщІэльт, ауэ лъагъуэгу афІэт. Мыйейи зиху апэрт, адрейхэм закьыхимыгъэщыщэмэ. Викторие унагъуэр зыхуэй хуигъаззу зэрихьэрт, Іу зэку ищІэрейт. Апхуэдэу щытми, и бынхэр Іэмэму хуэгъэсакьым, псом хуэмыдэу и пхъур.

Нэхъ нужькІэ КПСС-м и ЦК-м и Генеральнэ секретару щытахэу Андропов Юрийрэ Черненкэ Константинрэ я щхьэгъусэхэри адрейхэм кьаэщІу щытакъым. Татьяни Анни кьызэрыгуэкІ цІыхубзт. ЯІлІхэм кьыз дращэн щхьэгъусэм. КІэщІу жжьпІэмэ, нэІурыту щытакъым.

Псоми ятекІуар КПСС-м и �цК-м и Генеральнэ секретарь, СССР-м и Президент Горбачев Михаил и щхьэгъусэ Раисэщ. Псом ящІэрауэ, ар и лІым сыт щыгъ уи и гъуэзт, СССР-м кьыщикІухьми, нэгъуэщ кьэрал щыкІуэкІи. А псоми кьадэкІужу, Раисэ дакІуэ х эпльыхьахэр иІэ т. Кузнецк ІьэмыжыкІ деж щыІэ Союзпсо щыгъыныщІэ унэм щылажьэ Макеевэ Тамарэ и дакІуэт. Ауэ Раисэ абыкІи ящхьэтеуІэрэтэкъым. Абы щыгъыи, зэрызагъэщІэращэ хьэпшып куэд кьыщицэхурт Париж, Нью-Йорк, Лондон, нэгъуэщ тыкуэн хэпльыхьахэм. Ар ятекІуэжат хамэ кьэрал лІы щхьэхэм я фыз нэхъ зызыщІэхэм.

Урысей Федерацэм и япэ Президент Ельцин и щхьэгъусэ Наинэ кьызэрыгуэкІ урыс цІыхубз гуакІуэщ. ЗэрыгуакІуэр и тепльэ кьудейкІэ мыхьэу, и хьэл-щэнкІи зэпІэзэрыпщ. Ар тыкуэн хэхаэм щыщахуэрыхьи, абы дакІуэ щхьэхуи иІэкъым. Наинэ нэхьыбэу щитІагъэр кІэстум зэфІэтщ, е плІэрэ кІэрэ зэщхьу, аэрэи цІуугъэнэу щымыту.

УФ-м и Президент Путин Владимир и щхьэгъусэ Людмилэ екІуу зихуэпэну фІэфІщ, ауэ адрейхэм закьыхигъэпІикІыну хуищІэкъуркъым. Зэгуэр абы ятэрэзэу щытащ дельер цІэрыІуэхэу Чепурин Игоррэ Зайцев Вячеславрэ. ИужькІэ и щыгъынхэм я нэхьыбэр езым идыжу щидзащ. ИкІи жыпІэ хьунущ абы ар мыІейр ихьэхулІэу.

ЗУЕВ Юрий.

● Дыщэ

Гъэтіылъыгъэнэр

Мы гъэм гъатхэпэм и 16-м къыщыщІэдзауэ 23-м нэсыху урысей дыщэ валютэ гъэтІылъыгъэхэм хэхъуащ доллар меларди 10,9-кІэ икІи ахэр мы зэманым мэхъу доллар мелард 332,8-рэ. Апхуэдэ хьыбар къытащ УФ-м и Банк нэхъыщхьэм.

АР НЭХЪЫБЭЩ ЩІыдагъэ кьыщІэзыпшхэм я зэгухьэныгъэм (ОПЕК) хэт къэралхэм псори зэхэту яІэ гъэтІылъыгъэхэм -доллар мелард 331-м нэхърэ. Мы зэманым абы и лъэныкъуэкІэ Урысейм ящэ итІу къэралитІ къуедийщ - Китаймрэ Японием щ.

Іэщ ІагъэлІхэм кьызэрыхагъэщыжьмкІэ, гъатхэпэм и зэхъуэдитІым валютэ Іэнатіэм сатур щыщІэхъуэхэр. Щэхуакіуэ нэхъыщхьэр Урысейм и банкырт. Щхьэусыгъуэу увар доллаРр нэхъри ехуэхьуну зэрыхуагъэфащэрщ. ЖытІэнщи, гъатхэпэм и 16-23-хэм сомым елъытауэ долларыр хэпщІыкІыу ехуэхьащ, США-м и зы долларым щатыр сом 26-м нэхърэ нэхъ мащІэщ.

КУКОЛ Елена.
«Российская газета».

● Ди гъунэгъухэм я деж

ЩэпхъаджащІэхэр

Ставрополь краймрэ Къэрэшей-Шэрджэс Республикэмрэ ильэситхукІэгуэзвэгъуэ хапІащ Попов Валерэ къыщІэгъэпэща щІэпхъаджащІэхэм. Абыхэм къулыкъущІэ, хьэрычэтыщІ лэжьакІуэшхэр зыбжанэ яуклащ.

ПСАЛЪЭМ ПАПЩІЭ , крайм и губернаторым и чэнджэщэгъу Прачев Юрий 2005 гъэм и мэкъуауэгъуэм езым и унэм дежкІэ абыхэм ящыщІ щызыуклар. Абы и гъусэу хэкІуэдащ и щхьэхъуэмэрэ - милицэм и капитанэр.

Хабзэхъумэхэм къызэралытэмкІэ, гупыр Пятигорск кьалэм къыщыщэрагъэпэщащэ щытащ. Абы хэтт щІэпхъаджащІэ 30-м нэблагъэ.

МАЦУР Мариэ.
«Российская газета».
Ставрополь.

● Унагъуэ

Дуней, щІыуэнсым и щытыкІэм хуабжьу ясшыІэу зехьэуэж. Мы Іуэхур апхуэдизкІэ ткІийщи, инджалыз астрофизик цІэрыІуэ Хокинг Стивен цІыхухэр кьыхуредж хъэрщым Іэнхъуну. Ауэ езы ЩІымэ щыпсэухэр нэхъ мащІэ хьуащ.

Псом хуэмыдэу Іуэхухэр щыщІагъэкъым Европэм и къэралхэм, Японием. Абыхэм, ди жагъуэ зэрыхъунщи, ящыщщ Урысейри. 1993-2005 гъэхэм мыбы «Лахэр кьалъухуахэм нэхъ р цІыху мелуан 11-кІэ щыпхъыбащ. Ар икъукІэ ізыгъэгъэзауэ бжыгъэщ. Ащ ящыщ бжыгъэм хэгъэхьужьнщи къэралым кьынэщыт Іуэхугъэшхуэу Урысейм и лъэныкъ проектхэм щІыхьасхъыар. ХэкІыпІэу щІэщІ зыщ: унагъуэхэм сабий нэхьыбэ кьащІихьэнымкІэ Іэмалхэр кьыгъэгъэнэныщиц, сабий куэд зыхуэй щыхуагъаз3 унагъуэхэри гъэгущхуэнущи. Псалъэм папщІэ, Дон Іуе Ростов щыщ дин лэжьакІуэ Осикэ Иоанн и унагъуэм *(сурэтым)* **бын 16 щапІ. А псори насыпыфІэхэщ.**

СТЕПАНОВ Андрей.

Урысейр хуей абы?

● НАТО

Иджыблагъэ США-м и Конгрессым диІыгъащ Украинэмрэ Куржымрэ Ищхьэрэ Атлантикэ блокым хэгъэхьэным и Іуэхур. Урысейри щхьэ абы хьыхь мыхьэр? А ущІэм жсуэн кьрат ІэщыгъэлІхэм.

Злобин Николай, *зыхъумэжьныгъэм ехьэлІа хьыбарэхэмкІэ вашингтон центрым и лэжьакІуэ:*

- Еплъын хуейщ. ЩІамыдэнум и щхьэусыгъуэр зрагъэІэн нэхъ мыхьэми. Ауэ Урысейр НАТО-м хьыхьэным зи фейдэ хэлъыр США-рщ. Абы игъэлъэщынут Америкэм Евразием щиІэ зэфІэкІыр, зегъуэхэныгъэм игъуэтынут гъэсыныпхъэм и кьыхэкІыпІэ куэд. Москва и пІэм ситамэ, сэ седІуэнт американ Іуэрыпуэз цІэрыІуэ Маркс Гаучо. Абы жиІащ ещэр зыхигъэхьэну арэзы хуэ клубымкІэ зэи и гупэ имыгъэзэну.

Рар Александр *, Къэрал щыІэ политикэмкІэ германие советым и Іэщагъэлэ:*

- НАТО-м хьыхьэмэ, Урысейм Іэмал игъэтынущ европэщІэ уху эным хэлэжьыхьыну. Ар гъунэгъу хуэхъунущ КъухьэпІэм. Курджым, Украинэм, Азербайджаным егъэщІылІа къауегъэхэр кІуэдыжынущ. ФокІадэм и 11-м зэгухьэныгъэр хуэкІуащ США-р и пашэу дунеим зы хабзэ щызыгъэуэ кьарум. Ауэ Москва зи арэзы хьунукъым зыгурым и жьІэ зыІэувэну. Абы кьыдэкІуэу, НАТО-м хьыхьэмэ, занщІэу зэІыхьэнущ Урысейм Китаим, Индием, хьэрыпІ кьэралхэм яхуиІэ зэхущытыкІэхэр. Москва апхуэдэу езым и ВПК-м кьынэкІыу Іэщэ и лъэныкъуэкІэ НАТО-м щызекІуэ пщалъэхэм техьэн хуей хьунущ.

Марчелов Михаил, *Федерацэмкі Совет щыІэ Къэрэшей-Шэрджэс и комитетым и унафэщІ:*

- Нобэ абы ущІытепсэлъыхьахэм щыІэкъым. Дэ абы дихьагъэхьэнукъым. Дэ баззэхэм зэрызрагъэубгъуэм, НАТО-м къэралыщІэхэр хэгъэхьэным ехьэлІа Іуэхуэхэр зэрыщІагъэсынущІам кьагъэІэлыагъэ д ящІэрыІуэ Маркс Гаучо. Абы жиІащ ещэр зыхигъэхьэну арэзы хуэ клубымкІэ зэи и гупэ имыгъэзэну.

- Урысейр НАТО-м хьыхьэмэ хуэмыдэу зы хабзэ щызыгъэуэ кьарум. Ауэ Москва зэи арэзы хьунукъым зыгурым и жьІэ зыІэувэну. Абы кьыдэкІуэу, НАТО-м хьыхьэмэ, занщІэу зэІыхьэнущ Урысейм Китаим, Индием, хьэрыпІ кьэралхэм яхуиІэ зэхущытыкІэхэр. Москва апхуэдэу езым и ВПК-м кьынэкІыу Іэщэ и лъэныкъуэкІэ НАТО-м щызекІуэ пщалъэхэм техьэн хуей хьунущ.

Кесачев Константин, *Къэрал Думэм НэгъуэщІ къэрал Іуэхуэхэмкі и комитетым и унафэщІ:*

- Урысейр НАТО-м щІыхьэн щыІэкъым, сыту жыпІэмэ, иджырей уху экІэмкІэ а зэгухьэныгъэр хэпщІыкІыу жьы хуащи. Абы хуэфІэкІыжыркъым дунейпсо щІыхьэм кьынэщыт кьалэнхэр (щІыхь куэд зэтезыкІэ Іэщэхэм зэныгъэубгъуным, дунейпсо терроризмэм пэщІэтыным теухуахэр) зэфІхьн. Урысейм ещхьи и щынагъэншагъэр кьызэригъэпэщжьжьфынущ икІи ар хуэныкъуэкъым НАТО-м и дэІэныкъуэгъэм. НАТО-м Урысейм и щІынальэр ихьэмэнрэ ущыгугъынщи щхьэгъэпщІэжу.

Зыгъэгъэзэрар
СОРОКИНЭ Надеждэр
ЮРЬЕВЭ Дарьерэщ.
«Российская газета».

АДЫГЭ ПСАЛЪЭ

ВЭРОНГЪУЭ Владимир

Лей зыхуэгъэгъум къахурегъэгъу

150

Роман цыл гъыгъуэ

(КIэлыкIуэр. Пэщlэдзэр №№56,57,58,60,65, 66-хэм итщ)

- Сэ, джыназ, уи деж сыкъыщIэкIуар тIэкIу зызгъэпсэхуну, сыщэкIуну арац, сужэгъуащ дзэ кIуныкIуэр... Псэхугъуэм си нэ кьыхуоI.

- Мыбы уи гум псэхугъуэ щIгъуэтIыщ. Сытым нэхъ уещэкIуэнт?

- Кьурш ажэхэм кьакIэлъызэхыхьныр сэркIэ хьэлъэ хьунущ. Кьыр0хэм кьыщыскIухьыжьыфынукъым. Жьы сохьу. Лэу пIащэми чыцIми хьунт...

Пагуэ хьилэ я эльу погуфIыкI.

- Зей Iуащхьэм, Кьхужьеилъэ мэзым лэу щIэмытыжкъуа? Ф0 чэщанэрэ нэхъ благъэт.

- ЩIэтщ, дауи. Ауэ амышейдэсхэр сигу фыкьащIащ.

- Тхьэр арэзы кьыпхухьу. Нэху дыкьекIмэ, Арыкьшуро си щIалэхэмрэ гъуэгуфхуэхьунщ. Абыхэмэ хьэжэбжащэр я жагъуэкьым.

- Мис ар эзэпащ, - жиIащ капитаным. - Пщэдей дежьэнщ. Ya, Пагуэ, си IуэхутхьэбзащIэм, Егоркэ, си хьэщIыпIыпIэ кьыдIахьу мыбы кьахьыну жрегъэJэ.

Хьэщ1эм Арыкьшу кьыхуишат хъурыфэ пыIэшхъуэ. Капитаным и лъэIур напIэзыпIэм ягъэзэщIащ икIи Андрей Андреевич фэ къэпым кьрихьыу щIидзащ и ныбжьэгъумрэ эбы и унагъуэм изхэмрэ кьахуиша саугъэтхэр.

- Мыр си шыпхъу Мэлэчыпхъу ейщ, - зэкIуэцIихащ Максимовым щхьэфIэпхыкI иныр, урыс тхыпхъэщIыпхъэхэжкIэ гъэщIэрэщIар. - Урыскей жармыкIэм кьыщыскIэуащ. Мы шыла щэкIыщIхэр уипхъу Iэдииху схуетыж.

- Адыгэхэм пыIэм зэрыщыжыгъэ ар саугъэт зэрамыщIри сощI. Ауэ мыпхуэдэ хъурыфэ сэ игъащIэм срихьэлIакъым. Шамхъалым и пыIэхэм ящыщщ. Мыр уэ кьыпхуэсшащ, - абы пщым хуишящ нэмыщ лулэ гъэщIэрэщIарэ инджылыз тутын пхъэнтэщхуэрэ.

Джьинаым саугъэтхэр игу иригъэ ху ящэт, фэлIэ зыкьримыгъащIэ гъэщIэрэщIар.

- Мыри хэт кьызыхуэпхьар? - игъэщIагъуэ ху здэуэрэ, щIоупIэ ар, лъахьстэн зытеб0а франджы тхьылъ гъэщIэрэщIамкIэ и Iэпэ ищIуэр.

- Мы тхьылъыр адыгэ пщащэ дахащэ Айссе (Хьэлишэт) теухуащ. Франджы аббат - щIоцIэн ПревекIэ зэдзэм итхащ. Ар хьыджкэз цыкIуу ядыгъури, Истамбыл и гъэр щIалIэ бззэрым ливр 1500-кIэ щащат.

- Ахъшэшхуэт ар.

- Айшэт пхъу зыщIа лакъуэлIэш гуэрым ипIащ. Хьыджкэз цыкIур Iущу кьыщIэкIащ. Ар хьуат Ф франджым и цыху нэхъ щIрыIуэ дыдэхэм ящыщ зы.

- Апхуэдэу ихат Тхьэшхуэм, - жеIэ пщым. - Ар хьарзынэщ, уэ зыт мы тхьылъырди деж кьыщIэщар? Мы кьуэхэм дэс абы кьеджэфын? Дэ ди нэIуасэкьым франджыхэм я бззэр.

- Хэт ищIэн, зыгуэрым кьыщхьэпэнкIи хъунщ, - хьыдэщхуэ пыгурыIыщIыщхьатет лIыжьыщ. - Тхьылъыр кьыззэрымыкIуэу гъэщIэгъэунщ. НтIэми, адыгэм кьыффэкIа пщащэщ зытеухуар.

"Ей бажэжь, - йогупсыс Пагуэ, - сыт мурад уэ ящIар?»

Вагъуэ Кьащыкьым и вагъуиблыр узгум ирикIухьу хуежьат Пагуэ и кьуиблыр, Арыкьшу я гъусэу, капитан Максимовыр нэху кьыщIекIа унэм и пщIанэ1эм щыдыхьам.

- Кьуонакъ Максим, - джащ Арыкьшу, - нэкущ вагъуэр кьыщIэкIащ. Кьэуш!

- Ей, пхъэдакъэжь! - ешхьыдэрт Андрей Андреевич Егоркэм. - Жыгъэхэм я пащхьэ си напэр щытепхащ. Дыхэжеящ. СынолъэIуатэкъэ нэхущ вагъуэр кьыщIэмыкIыу сыкьэбгъэуэшыну.

Егоркэ гъэуГанэ щытекьэкIэ здрихьэжьэ шэху уэзэдыгъэр пигъэнау э эи Iуэхутхьэбзащ1м и хьэпшыпхэр зэриплъхьэрт. Капитаныр зэрежьэну щыр кьэбзрдейхэм кьхуэхащат. Гупыр нэхущ кIыфIым дэкIами, кьуэжьIыпIэм и пшэплъым гу лыпIтэ хьуат КьуажакIэм дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр кьэуэтэжкIи зыгуэр кьыз0ыфIыкI. Ауэ мыпхуэдэ хъурыфэ сэ игъащIэм срихьэлIакъым. Шамхъалым и пыIэхэм ящыщщ. Мыр уэ кьыпхуэсшащ, - абы пщым хуишящ нэмыщ лулэ гъэщIэрэщIарэ инджылыз тутын пхъэнтэщхуэрэ.

Джьинаым саугъэтхэр игу иригъэ ху ящэт, фэлIэ зыкьримыгъащIэ пхъэнтэщхуэрэ.

- Мыри хэт кьызыхуэпхьар? - игъэщIагъуэ ху здэуэрэ, щIоупIэ ар, лъахьстэн зытеб0а франджы тхьылъ гъэщIэрэщIамкIэ и Iэпэ ищIуэр.

- Мы тхьылъыр адыгэ пщащэ дахащэ Айссе (Хьэлишэт) теухуащ. Франджы аббат - щIоцIэн ПревекIэ зэдзэм итхащ. Ар хьыджкэз цыкIуу ядыгъури, Истамбыл и гъэр щIалIэ бззэрым ливр 1500-кIэ щащат.

- Ахъшэшхуэт ар.

- Айшэт пхъу зыщIа лакъуэлIэш гуэрым ипIащ. Хьыджкэз цыкIур Iущу кьыщIэкIащ. Ар хьуат Ф франджым и цыху нэхъ щIрыIуэ дыдэхэм ящыщ зы.

- Апхуэдэу ихат Тхьэшхуэм, - жеIэ пщым. - Ар хьарзынэщ, уэ зыт мы тхьылъыр ди деж кьыщIэщар? Мы кьуэхэм дэс абы кьеджэфын? Дэ ди нэIуасэкьым франджыхэм я бззэр.

- Хэт ищIэн, зыгуэрым кьыщхьэпэнкIи хъунщ, - хьыдэщхуэ пыгурыIыщIыщхьатет лIыжьыщ. - Тхьылъыр кьыззэрымыкIуэу гъэщIэгъэунщ. НтIэми, адыгэм кьыффэкIа пщащэщ зытеухуар.

"Ей бажэжь, - йогупсыс Пагуэ, - сыт мурад уэ ящIар?»

Вагъуэ Кьащыкьым и вагъуиблыр узгум ирикIухьу хуежьат Пагуэ и кьуиблыр, Арыкьшу я гъусэу, капитан Максимовыр нэху кьыщIекIа унэм и пщIанэ1эм щыдыхьам.

- Кьуонакъ Максим, - джащ Арыкьшу, - нэкущ вагъуэр кьыщIэкIащ. Кьэуш!

- Ей, пхъэдакъэжь! - ешхьыдэрт Андрей Андреевич Егоркэм. - Жыгъэхэм я пащхьэ си напэр щытепхащ. Дыхэжеящ. СынолъэIуатэкъэ нэхущ вагъуэр кьыщIэмыкIыу сыкьэбгъэуэшыну.

Егоркэ гъэуГанэ щытекьэкIэ здрихьэжьэ шэху уэзэдыгъэр пигъэнау э эи Iуэхутхьэбзащ1м и хьэпшыпхэр зэриплъхьэрт. Капитаныр зэрежьэну щыр кьэбзрдейхэм кьхуэхащат. Гупыр нэхущ кIыфIым дэкIами, кьуэжьIыпIэм и пшэплъым гу лыпIтэ хьуат КьуажакIэм дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр зэриплъхьэрт. Кьуажакъым дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр зэриплъхьэрт. Капитаныр зэрежьэну щыр кьэбзрдейхэм кьхуэхащат. Гупыр нэхущ кIыфIым дэкIами, кьуэжьIыпIэм и пшэплъым гу лыпIтэ хьуат КьуажакIэм дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр зэриплъхьэрт. Капитаныр зэрежьэну щыр кьэбзрдейхэм кьхуэхащат. Гупыр нэхущ кIыфIым дэкIами, кьуэжьIыпIэм и пшэплъым гу лыпIтэ хьуат КьуажакIэм дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр зэриплъхьэрт. Кьуажакъым дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр зэриплъхьэрт. Кьуажакъым дежь абы-хэм кьащIыпIэпIьэрт Пьэбзащэ, Сосым, Пэрэнэс сымэ.

- Нобэ ди хьэжэбжащэр тэмэм хьун сфIощI, - жиIащ шэрыуагъкIи лъагъуэхэр зэриплъхьэрт. Капитаныр зэрежьэну щыр кьэбзрдейхэм кьхуэхащат. Гупыр нэхущ кIыфIым дэкIами, кьуэжьIыпIэм и пшэплъым гу лыпIтэ хьуат